

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษา และนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ซึ่งนักการศึกษาและนักจิตวิทยา ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ศึกษาไว้ ผู้วิจัยได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านครูสังคมศึกษาที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา
  - 1.1 สมรรถภาพของครูสังคมศึกษา
  - 1.2 บุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา
2. ปัจจัยด้านนักเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา
  - 2.1 ทักษะในการเรียนสังคมศึกษา
  - 2.2 บุคลิกลักษณะของนักเรียน
3. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน
  - 3.1 วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 3.2 สื่อการเรียนการสอน
  - 3.3 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา
  - 4.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
  - 4.2 บรรยากาศในชั้นเรียน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยภายในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังที่ ประสาร มาลากุล ๗ อมุธยา (2519: 51) ได้กล่าวว่า การสอนเป็นพฤติกรรมของครูผู้สอนที่กระทำเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยมีการสอนหรือ ไม่มีการสอนก็ได้ โดยลักษณะทั่วไปการเรียนการสอน

อาจแยกเป็นอิสระจากกันได้แต่ในรูปการศึกษาการเรียนการสอนนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ไม่สามารถที่จะแยกจากกันได้ เมื่อมีการสอนก็ควรจะต้องมีการเรียนควบคู่กันไป แต่การเรียนนั้น อาจจะมีผลมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับนักเรียนและครูผู้สอน ถ้านักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนและครูผู้สอนมีความสามารถที่จะสอนก็จะทำให้การเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา เพื่อให้ นักเรียนสามารถ เรียนรู้หรือบรรลุผลการเรียนในระดับสูงทุกคน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆที่เอื้ออำนวยหลายประการ ประกอบกัน ปัจจัยการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล ตามจุดมุ่งหมายนั้น ประกอบด้วย ครู นักเรียน การจัดการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมทาง โรงเรียน เพื่อศึกษาว่าปัจจัยใดที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่มีประสิทธิภาพให้ บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนให้มากที่สุด

1. ปัจจัยด้านครูสังคมศึกษาที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ครูสังคมศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งสามารถทำให้ นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่ต้องการ ครูจะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักคิด มีเหตุผล รู้จัก แก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างฉลาด คาร์ล โรเจอร์ (Carl Roger 1969: 164-166) นักจิตวิทยาได้ เสนอบทบาทของครูผู้สอนแนวใหม่ว่ามีใช่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้หรือเป็นผู้ นำ การเรียน แต่เป็น "ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน" (Learning facilitator) โดยมุ่งที่ นักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนเป็นหลักสำคัญ ในบทบาทนี้ครูผู้สอนจะต้องรู้จักนักเรียน วางแผนการ สอน การดำเนินการสอนและปรับปรุงการเรียนการสอนได้

เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1966: 19) ได้เสนอบทบาทของครูสังคมศึกษา โดยพิจารณาตามจุดประสงค์การสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ที่ว่าครูสังคมศึกษามีหน้าที่ต้องพัฒนานักเรียน 3 ด้าน คือ

1. พัฒนาความรู้ ได้แก่ ความสามารถในการจดจำหรือระลึกถึงประสบการณ์ที่ นักเรียนเคยเรียนมาหรือเคยมีประสบการณ์มา กล่าวคือ สามารถพิจารณาตัดสินใจโดยอาศัยความรู้เป็น ปัจจัยพื้นฐาน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจและความสามารถแก้ปัญหาได้
2. พัฒนาความสามารถและทักษะ ได้แก่ ทักษะในการแสวงหาความรู้ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถนำความรู้มาแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ โดยอาศัยวิธีการสืบสอบ

3. พัฒนาเจตคติและค่านิยม ที่จะสนับสนุนวิธีการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยและ
 ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาแนวความคิดของตนเอง

จากบทบาทและหน้าที่ของครูสังคมศึกษาแนวใหม่ดังกล่าว ซึ่งให้เห็นว่าการสอนสังคมศึกษา
 เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยครูสังคมศึกษาที่มีสมรรถภาพและมีบุคลิกลักษณะที่ดี ซึ่ง
 รวมเป็นลักษณะของครูที่ทันสมัย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.1 สมรรถภาพของครูสังคมศึกษา

ความหมายของคำว่าสมรรถภาพ

คาร์เตอร์ วี ูก (Carter V. Good 1973: 121) ได้ให้ความหมายว่าสมรรถภาพ
 คือความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่จำเป็นต้องมีเป็นพิเศษเฉพาะในการทำงานทุกชนิดและ
 สามารถจะนำเอาวิธีการและความรู้พื้นฐาน ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริง

นอร์มอล อาร์ ดอดล์ (Normal R. Dodl 1973: 194) ได้ให้ความหมายสมรรถภาพ
 ของครูว่าหมายถึง เจตคติ ความเข้าใจ ทักษะและพฤติกรรมของครูที่เอื้ออำนวยต่อความเจริญ
 ออกงามของนักเรียนทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม

เดเรค รอว์นทรี (Derek Rowntree 1984: 48) ได้อธิบายความหมายสมรรถภาพ
 การสอนว่าหมายถึงทักษะทางปฏิสัมพันธ์ของครูและนักเรียนในชั้นเรียน ซึ่งจะสนับสนุนให้นักเรียน
 ได้พัฒนาการเรียนรู้ตามจุดประสงค์

สรุปว่าสมรรถภาพของครูหมายถึง ความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติของครูที่จะ
 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

มีนักการศึกษาหลายท่านเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูสังคมศึกษาไว้ ที่สำคัญสรุป
 ได้ดังต่อไปนี้

โจนาธาน ซี แมคเลนดอน (Jonathon C. McLendon 1965: 513-516) ได้
 อธิบายว่าครูสังคมศึกษาที่มีสมรรถภาพ ควรมีคุณสมบัติ ดังนี้คือ

1. มีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ทางวิชาการอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาที่สอนสามารถชี้แนะนักเรียนให้เห็นคุณค่า เข้าใจกฎเกณฑ์ และฝึกรอบรบทักษะในการเรียนสังคมศึกษาได้ดี นอกจากนั้นครูสังคมศึกษาควรจะมีความรู้ทางสังคมศาสตร์มากพอเพียงที่จะนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ และเข้าใจสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
2. มีประสบการณ์ทางสังคม ครูสังคมศึกษาควรมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในองค์กรทางสังคม ซึ่งจะเป็นตัวอย่างของพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยแก่นักเรียน เช่นการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จะช่วยให้ครูมีความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการสอนได้
3. มีความรู้และเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ที่จะฝึกรอบรบทักษะให้นักเรียนมีพฤติกรรมและลักษณะตามระบอบการปกครองของประเทศ
4. มีทักษะในการเป็นผู้นำของเด็กวัยรุ่น ครูสังคมศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับเด็กวัยรุ่นและประชาชนในชุมชน มีเทคนิคในการแนะแนวการเรียนรู้ รู้จักพิจารณาแก้ปัญหาต่างๆ และตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสมกับเหตุการณ์
5. เป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ครูสังคมศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอีกด้วย

เจม ไฮน์ (Jame High 1967: 121-125) ได้เสนอลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของสมรรถภาพทางด้านวิชาชีพของครูสังคมศึกษา 3 ประการ ดังนี้

1. ครูสังคมศึกษา จะต้องมีความรู้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ โดยมีความรู้อย่างลึกซึ้งในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และศึกษาเพิ่มในสาขาวิชาอื่นอีกสามสาขาหรือมากกว่า เพื่อนำความรู้จากสาขาสังคมศาสตร์มาเป็นพื้นฐานในการบูรณาการเข้ากับเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษา เพื่อปรับปรุงวิชาสังคมศึกษาให้ทันสมัยเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ต่อมา จอห์น ดี แฮส (John D. Haas 1987: 60) ได้รวบรวมวรรณคดีที่เกี่ยวข้องในสาขาวิชาสังคมศึกษาซึ่งเพิ่มจำนวนอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และได้เลือกเรื่องที่ทันสมัยและครอบคลุมจุดประสงค์ของสาขาวิชาบรรจุไว้ในห้องสมุดวิชาสังคมศึกษา ซึ่งครูสังคมศึกษาต้องติดตามให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง เนื้อหาวิชาที่เพิ่มขึ้นมาใหม่ ได้แก่ ทักษะพื้นฐานการอ่าน การเขียน และความคิด อนาคตศึกษา โลกศึกษา กฎหมาย พหุวัฒนธรรมศึกษา สันติภาพและนิวเคลียร์ศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี समाคมศึกษา ค่านิยมศึกษา และสตรีศึกษา
2. ครูสังคมศึกษา ต้องมีศิลปะในการสังเคราะห์เนื้อหาที่เลือกเก็บมาจากสาขาวิชาสังคมศาสตร์เป็นบทเรียนให้เหมาะสมกับระดับนักเรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาและหลักการเรียนรู้

ของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ

3. ครูสังคมศึกษา จะต้องมีความรอบรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและสังคมใน
 ฐานะที่ครูสังคมศึกษาเป็นผู้ เชี่ยวชาญในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสังคม ซึ่งจะเป็นผู้สามารถ
 หยิบยกปัญหาข้อขัดแย้งในเหตุการณ์บ้านเมืองมาวิเคราะห์ได้

สภาสังคมศึกษาแห่งรัฐนิวยอร์ก (The New York State Council for the
 Social Studies 1974: 81683) ได้สรุปและเสนอแนะเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูสังคมศึกษา
 ว่าครูสังคมศึกษาคควรมีสมรรถภาพดังนี้คือ

1. สมรรถภาพทางการสอน

- 1.1 สามารถใช้เทคนิคการสอนได้หลายแบบ
- 1.2 สามารถแยกบทเรียนเป็นหน่วยใหญ่ หน่วยย่อยและจัดลำดับบทเรียนได้

เหมาะสม

- 1.3 สามารถใช้ท่าทางประกอบการสอน และใช้อุปกรณ์การสอนได้เหมาะสม
- 1.4 สามารถใช้วิธีประเมินผลเพื่อแบ่งนักเรียนตามความสามารถ
- 1.5 ช่วยให้นักเรียนมีความคิดรวบยอดทางสังคมศึกษาและฝึกให้นักเรียนมี

ทักษะในการค้นคว้าทางสังคมศาสตร์

- 1.6 สามารถใช้ผลการวิจัย เลือกเนื้อหาและอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับ

บทเรียน

- 1.7 สามารถประยุกต์ใช้หลักจิตวิทยาในการสอนในห้องเรียน

2. สมรรถภาพทางวิชาการ

- 2.1 มีความรู้เนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์อย่างกว้างขวาง
- 2.2 รู้จักวิธีการและเครื่องมือทางสังคมศาสตร์
- 2.3 รู้หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์
- 2.4 รู้ความคิดรวบยอดที่สำคัญและหลักการทั่วไปของสังคมศาสตร์
- 2.5 สามารถวิเคราะห์หลักสูตร โดยทั่วไปและหลักสูตรสังคมศึกษาได้
- 2.6 รู้วิธีใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ในการสอน
- 2.7 รู้จักใช้แหล่งการวิจัย เพื่อพัฒนาการสอนสังคมศึกษา

3. สมรรถภาพทางวิชาชีพ

- 3.1 สนใจร่วมการประชุมสัมมนาอบรมทางวิชาการและการปฏิบัติงานทาง

วิชาการ

3.2 พยายามหาประสบการณ์ในการเขียนบทความทางวิชาการ เขียนตำรา
ไปทัศนศึกษาและติดต่อกับสังคมอื่นเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ

3.3 วางขอบข่ายหลักเกณฑ์เพื่อประเมินผลตนเองและกลุ่มงานเป็นรายบุคคลและ
เป็นกลุ่ม

จรรยา ญณณี (2520: 11-14) ได้เสนอคุณลักษณะของครูสังคมนักศึกษาที่มีสมรรถภาพสูงว่า
จะต้องประกอบด้วยสมรรถภาพ ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะความสามารถทางวิชาการ หมายถึง รู้เนื้อหาที่จะนำไปสอนอย่างลึกซึ้ง
ครูสังคมนักศึกษาควรจะเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษที่เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาสังคมนักศึกษาโดย
เฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีใจรัก ช่างซึ่งในวิชาสังคมนักศึกษา ตลอดจนเข้าใจเป้าหมายของวิชา
สังคมนักศึกษาอย่างแท้จริง คุณสมบัติของครูสังคมนักศึกษาที่มีคุณภาพสูง ควรจะมีลักษณะต่อไปนี้

1.1 มีประสบการณ์ทางการวิจัยอย่างน้อยหนึ่งแขนงวิชา

1.2 สามารถในการแก้ปัญหาและดำเนินการสอนเกี่ยวกับข้อขัดแย้งต่าง ๆ และ

ปัญหาเรื่องค่านิยม

1.3 มีความรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

1.4 มีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับความคิดรวบยอดและข้อสรุปทางสังคมศาสตร์

2. คุณสมบัติทางวิชาชีพ ครูสังคมนักศึกษาต้องมีความสามารถในการสอนเป็นเยี่ยม รู้จักวิธี
การถ่ายทอดให้เด็กอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

2.1 สามารถใช้วิธีการหลายๆ วิธีในการสอนสังคมนักศึกษา

2.2 สามารถใช้อุปกรณ์การสอนแบบต่างๆ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรในชุมชนประกอบการ

การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 สามารถเข้ากับนักเรียนได้ดี

2.4 สามารถแนะนำ ชี้แจง และเข้าใจนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 สามารถในการพัฒนาและประเมินผล ตลอดจนเลือกโครงการทางสังคมนักศึกษา
ใหม่ๆ มาใช้ในโรงเรียน

2.6 สามารถนำทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสอน

2.7 สามารถพัฒนา และใช้เทคนิคการวัดผลด้วยวิธีต่างๆ

นิมมวล ทศวัฒน์ (2526: 55-61) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูสังคมนักศึกษา
ดังต่อไปนี้

1. สมรรถภาพด้านวิชาการของครูสังคมศึกษา หมายถึงการมีความรู้ความเข้าใจใน ขอบข่ายและเนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ รวมทั้งมีความรู้ในสาขาวิชาอื่นๆ ที่สามารถนำมาสัมพันธ์กับ เนื้อหาวิชาที่สอน เป็นผู้ฝึกฝนหาความก้าวหน้าทางวิชาการและการให้บริการชุมชน

2. สมรรถภาพทางวิชาชีพของครูสังคมศึกษา หมายถึงการมีความรู้ความเข้าใจใน องค์ประกอบต่างๆ ของวิชาชีพ ได้แก่ ความเข้าใจในหลักสูตรมัธยมศึกษา และหลักสูตรสังคมศึกษา ความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการของนักเรียนและทฤษฎีการเรียนรู้ มีทักษะในการผลิตและใช้สื่อ การสอน และมีทักษะในการวัดผลและประเมินผล

3. สมรรถภาพด้านการสอนของครูสังคมศึกษา หมายถึงการมีทักษะในการเตรียม ประสพการณ์การเรียนการสอน การประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนต่างๆรวมทั้งหลักจิตวิทยา เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

4. สมรรถภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ของครูสังคมศึกษา หมายถึง ความสามารถในการสร้าง ความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักเรียน เพื่อนร่วมงาน หัวหน้าสถานศึกษา บุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียน ผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ ย่อมเยาประนีประนอมให้แก่ตนเองทั้งในหน้าที่การงานและในเรื่องส่วนตัว

เอิร์นเนส เอ็ม ชัตเทนเบิร์ก (Ernest M. Schuttenberg 1983: 15-16)

ได้สรุปจากแนวคิดของนักการศึกษาต่างๆ ว่าลักษณะเด่นของครูในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยหลัก สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจทางวิชาการ

1.1 รักการเรียนรู้และแสวงหาให้ได้มาซึ่งความรู้ด้วยสติปัญญา

1.2 สามารถแสดงความคิดเห็นออกมาด้วยการพูด และการเขียนอย่างมี

ประสิทธิภาพ

1.3 สามารถอ่านได้คิดและอย่างกว้างขวาง

1.4 มีความรู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นอย่างดี

1.5 มีความรู้จักความเข้าใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน และเบื้องหลังของ

เหตุการณ์นั้นๆ

1.6 มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและวิธีการทดลองทางวิทยาศาสตร์กายภาพ

และชีวภาพ

2. ความรู้ทางการสอน

2.1 วินิจฉัยระดับการเรียนรู้ของนักเรียน

- 2.2 วิจัยรูปแบบการเรียนของนักเรียน
- 2.3 ใช้กลวิธีการสอนได้หลายแบบ
- 2.4 ใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.5 สามารถสอนนักเรียนเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ

- 2.6 เข้าใจระบบระเบียบของหน่วยงาน วัฒนธรรม และวิธีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ

3. ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา

- 3.1 มีความเข้าใจมโนทัศน์เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ และการพัฒนา

จริยธรรม

- 3.2 มีมโนทัศน์แห่งตน ในสภาพที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์
- 3.3 มีความเข้าใจจุดด้อย และจุดเด่นของตนและทิศทางของจุดหมายในการพัฒนา
- 3.4 แสดงความรู้สึกและแนวคิดของตน ด้วยความระมัดระวัง
- 3.5 มีความเข้าใจชุมชน
- 3.6 มีความสัมพันธ์กับชุมชน และมีความเข้าใจชุมชนและรับฟังจากหลายๆ

ความเห็นอย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพ

โดยสรุปสมรรถภาพของครูสังคมนาประกอบด้วยความรู้ ทักษะและเจตคติพื้นฐานที่จะส่งเสริมให้ครูปฏิบัติการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้วิชาสังคมนา สมรรถภาพของครูประกอบด้วย

1. ความรู้ความเข้าใจในสาขาวิชาสังคมนาอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ทันท่องเหตุการณ์และความรู้ใหม่ มีความรู้ทั่วไปที่จะนำมาสัมพันธ์กับสาขาวิชาสังคมนา ได้แก่ ปรัชญา ศาสนา ศิลป ดนตรี วรรณคดี วิทยาศาสตร์ ตลอดจนความรู้ใหม่ที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ อนาคตศึกษา โลกศึกษา กฎหมาย พหุวัฒนธรรมศึกษา สังคมภาพและนิเวศวิทยา เทคโนโลยี समाคมศึกษา ค่านิยมศึกษา สตรีศึกษา นอกจากนี้ต้องมีความรู้ในวิชาทางการศึกษาได้แก่วิธีการสอนสังคมนา จิตวิทยาการศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาและหลักสูตรสังคมนา วิธีการแสวงหาความรู้โดยเครื่องมือทางสังคมนา

2. ทักษะการสอน ทักษะในการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการจัดสภาพการสอนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับนักเรียนและมีทักษะการอ่าน การเขียนและการคิดวิเคราะห์วิจารณ์

3. เจตคติ มีความสนใจใฝ่หาความรู้ความก้าวหน้าทางวิชาการอยู่เสมอ สนใจร่วม การเขียนและการอธิบายได้อย่างชัดเจน ประชุมสัมมนาทางวิชาการและกิจกรรมในสังคม มีความ เชื่อมมั่นในระบบประชาธิปไตย มีความรักในวิชาที่สอนและรักในนักเรียน

1.2 บุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษา

นอกจากครูสังคมศึกษาจะต้องมีสมรรถภาพดังกล่าวแล้ว บุคลิกลักษณะของครูนับว่ามีส่วน ทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ วิลเลียม เอ็ม อาเล็กซานเดอร์ (William M. Alexander 1968: 30) ซึ่งให้เห็นว่าบุคลิกลักษณะของครูมีความสำคัญต่อการสอนไม่ว่าจะระดับมหาวิทยาลัย วิทยาลัยหรือ ระดับมัธยมศึกษา โดยที่ครูต้องมีลักษณะของการเป็นครูที่ดี (Characteristics of Good Teachers) ด้วย อันได้แก่ ให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล สุขุม รอบคอบ มีความมั่นใจในตนเอง

อาร์เธอร์ ซี ไบนิ่ง และเดวิด เอช ไบนิ่ง (Arthur C. Bining and David H. Bining 1952: 202-205) ได้พิจารณาบุคลิกลักษณะเด่นๆ ที่จะเป็นตัวกำหนดให้ครูสังคมศึกษา ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการสอน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะพื้นฐาน 3 ด้าน คือ

1. ด้านกายภาพ (Physical aspects) ที่สำคัญ ได้แก่

1.1 บุคลิกลักษณะดี การแต่งกาย การแสดงสีหน้า ท่าทาง และความสะอาด
เรียบร้อย

1.2 สุขภาพเรียบร้อยตามมารยาทสังคม

1.3 น้ำเสียงสุ่ม

1.4 ใช้ภาษาในการออกเสียงถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

1.5 สุขภาพสมบูรณ์

2. ด้านคุณลักษณะ (Passive Virtues)

2.1 ความเป็นมิตร

2.2 มีความเข้าใจ เห็นใจความรู้สึกของนักเรียน

2.3 มีความจริงใจ

2.4 รู้จักกาลเทศะ มีความยืดหยุ่น

2.5 มีความยุติธรรม

2.6 ควบคุมตนเอง

2.7 มองโลกในแง่ดี

- 2.8 มีความกระตือรือร้น
- 2.9 มีความอดทน
3. ด้านความสามารถในการบริหาร
  - 3.1 มีความมั่นใจในตนเอง
  - 3.2 มีความกตริเริ่ม
  - 3.3 มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างเหมาะสม
  - 3.4 ความสามารถในการทำงานเป็นหมู่คณะ
  - 3.5 ความสามารถในการควบคุมสั่งการ
  - 3.6 มีความซื่อสัตย์

คลาเรนส์ ดี ซัมฟอร์ด และยูจีน คอทเทิล (Clarence D. Somford and Eugene Cottle 1952: 39) ได้ศึกษาบุคลิกลักษณะของครูสังคมนิยมศึกษาในเกรด 10-12 ว่ามีบุคลิกลักษณะเช่นเดียวกันกับครูที่สอนในระดับวิทยาลัย เกรด 13-14 ดังนี้

1. ท่าทางสนุกสนาน
2. มีน้ำใจนักกีฬา
3. มีความกระตือรือร้น
4. เชื่อมมั่นในความสามารถของนักเรียน
5. มีความซื่อสัตย์
6. มีใจกว้าง
7. มีความยุติธรรม
8. มีการตัดสินใจที่ดี

ความสามารถของครูในระดับวิทยาลัยใกล้เคียงกับระดับมัธยมศึกษามาก เนื่องจากนักเรียนระดับวิทยาลัยและมัธยมศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน กล่าวคือ การพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญา แม้จะห่างกัน 2 ปี แต่ก็ยังไม่บรรลุวุฒิภาวะนั่นเอง

แบร์รี่ ฮาร์เลย์ (Barry Harley 1964: 13-19) มีความเห็นว่าพื้นฐานการสอนที่ดีต้องอาศัยบุคลิกลักษณะของครู ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนว่าจะชอบหรือไม่ชอบ วิชาที่เรียน จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวหรือความสำเร็จในการเรียนเป็นผลมาจากบุคลิกลักษณะของครู ซึ่งแบร์รี่ ฮาร์เลย์ ได้เสนอว่าอย่างน้อยครูจะต้องมีบุคลิกลักษณะดังนี้

1. มีสุขภาพจิตและอารมณ์มั่นคง
2. มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและคล่องแคล่ว
3. มีความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และเจ้าความคิด
4. มีมารยาท สุภาพและเป็นผู้ที่หึงท่าทางและการพูด
5. อ่อนโยน มีเมตตา เห็นอกเห็นใจและรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา
6. มีความอดทน
7. มีความจริงใจ
8. มีความมั่นคงแน่วแน่
9. กระตุ้นให้นักเรียนใช้ความสามารถในการศึกษาค้นคว้า
10. มีเจตคติที่ดีและให้การสนับสนุนนักเรียน
11. เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
12. มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

เจม ไฮน์ (Jame High 1967: 135) ยังได้เสนอแนะบุคลิกลักษณะของครูสังคมนิยมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาว่าจะต้องมีลักษณะเป็นผู้นำให้ความร่วมมือกับผู้ร่วมงาน มีไหวพริบสามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีอารมณ์ขัน ยอมรับความรู้สึกของผู้อื่น มีท่าทางสง่างามมีฐาน มั่นคง มีความกระตือรือร้น และร่าเริงสนุกสนานกับการสอน

เลียวนาร์ด เอส เคนเวิร์ทธี (Leonard S. Kenworthy 1969: 236) ได้เสนอบุคลิกลักษณะของครูสังคมนิยมศึกษาที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 8 ประการสรุปได้ดังนี้

1. ครูสังคมนิยมศึกษาเป็นผู้มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดีเชื่อมโยง (Content) เป็นผู้อ่านมาก เติมทางท่องเที่ยวอย่างกว้างไกล และสามารถรวบรวมสาระสำคัญเป็นมโนทัศน์หลักการหรือแนวคิดได้
2. มีความมั่นใจในตนเองและนักเรียน (Confidence)
3. มีความสนใจเอาใจใส่ให้นักเรียนและสังคม (Caring)
4. มีความสามารถในการสื่อความหมายแก่นักเรียน (Communication)
5. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการใช้เทคนิควิธีสอนหลายวิธีในการสอน (Creativity)
6. มีความอยากรู้อยากเห็น มีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ (Curiosity)

7. ครูสังคมนักเรียนเป็นพันธมิตรที่พัฒนาให้นักเรียนให้เป็นพลเมืองดีในสังคม (Commitment)
8. เป็นผู้ที่คอยช่วยเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ให้ดีขึ้น (Catalytic Power)

เจมส์ เอ แบงส์ (James A. Banks 1977: 67) ได้เสนอว่าในฐานะที่ครูสังคมนักเรียนเป็นผู้กระตุ้นนักเรียนให้เกิดความคิดและเป็นผู้แนะแนวทางให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นที่ครูสังคมนักเรียนจะต้องมีบุคลิกลักษณะพิเศษ ดังนี้

1. ครูสังคมนักเรียนจะต้องยอมรับวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ กล่าวคือ ครูจะต้องรู้วิธีการของวิทยาศาสตร์และเข้าใจธรรมชาติของการทดลองและข้อจำกัดของความรู้ที่ค้นพบทางวิทยาศาสตร์ไม่แน่นอนและสมบูรณ์ เนื่องจากความรู้ที่ค้นพบอาจจะเปลี่ยนแปลงเมื่อสมมุติฐาน ค่านิยมและจุดหมายของสังคมเปลี่ยนไป
2. ครูสังคมนักเรียน จะต้องมีคามอดทนที่จะช่วยนักเรียนให้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งต้องใช้เวลาและความพยายามมากกว่าการที่ครูบอกหรือถ่ายทอดแก่นักเรียนทั้งหมด ซึ่งจะไม่ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะวิธีการแสวงหาความรู้ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้
3. ครูสังคมนักเรียนจะต้องเป็นคนใจกว้าง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและกระตุ้นความคิดเห็นของนักเรียนให้ชัดเจนที่จะทำให้นักเรียนได้รู้จักคิด เพื่อหาข้อแก้ไขปัญหาได้
4. ครูสังคมนักเรียนจะต้องยอมรับกับนักเรียนในกรณีที่ไม่สามารถตอบปัญหาได้ทั้งหมดที่อาจจะเกิดขึ้นในชั้นเรียนได้ เพราะครูไม่ใช่ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

นิมมวล ทศวัฒน์ (2519: 54) ได้เสนอบุคลิกลักษณะของครูสังคมนักเรียน ในการสอน สังคมนักเรียนแนวใหม่ว่า ครูสังคมนักเรียนควรมีบุคลิกลักษณะ ดังนี้

1. เป็นคนหูไวตาไว และสนใจเหตุการณ์รอบตัว ติดตามผลงานการวิจัยค้นคว้าและเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมือง ปัญหาสังคม เป็นต้น โดยการอ่านตำรา วารสาร เอกสารต่างๆ หนังสือพิมพ์ โดยการฟัง การอภิปราย ปาฐกถา การสนทนาทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือที่เอกชน องค์กร สมาคมต่างๆ จัดขึ้น เหล่านี้จะช่วยให้ครูเป็นคนทันกับเหตุการณ์บ้านเมือง
2. เป็นคนมีความรู้ดี รู้จริงอย่างลึกซึ้ง ไม่เฉพาะเหตุการณ์ทั่วไปที่ปรากฏในด้านบวกเท่านั้น แต่ต้องศึกษาด้านลบด้วย คือ ด้านที่จริงเป็นแก่นแท้ของสังคมในปัจจุบัน และแนวโน้มที่อาจจะเป็นไปในอนาคต

3. รู้จักเลือกเนื้อหา หัวข้อเรื่องในหลักสูตรนำมาสอนให้สัมพันธ์กับความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป

4. ช่วยทำความเข้าใจให้แก่ผู้ร่วมงานคือคณะครูในโรงเรียนและผู้อื่นในความเปลี่ยนแปลงของสังคมในส่วนที่จะกระทบกระเทือนการอบรมสั่งสอนในโรงเรียนและมีส่วนร่วมคือสังคมและประเทศชาติ

กล่าวโดยสรุป บุคลิกลักษณะของครูที่จะเป็นปัจจัยส่งเสริม สมรรถภาพของครูให้ดำเนินการสอนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นประกอบด้วยบุคลิกลักษณะเด่นๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง
2. มีสุขภาพจิตดี
3. แต่งกายสุภาพสะอาดเรียบร้อย
4. กิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย
5. สื่อความหมายได้ถูกต้องชัดเจน
6. อารมณ์มั่นคง อดทน ควบคุมตนเอง
7. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
8. ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
9. มีความเมตตากรุณา
10. เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
11. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2. ปัจจัยด้านนักเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

จากปัจจัยเกี่ยวกับครูสังคมศึกษาที่กล่าวถึงครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนจะต้องเป็นผู้ช่วยเหลือให้ข้อเสนอแนะให้บริการมิใช่เรียนแทนนักเรียน หรือออกคำสั่งให้นักเรียนทำตามแต่ต้องเป็นผู้ส่งเสริม และกระตุ้นให้นักเรียนได้เรียนอย่างเต็มที่ ครูจะมีงานหนักมากตอนเริ่มต้นของกระบวนการ หน้าที่เรียนจะต้องเป็นของนักเรียน กระบวนการเรียนการสอนจะเริ่มขึ้นเมื่อนักเรียนเริ่มต้นแสวงหาคำตอบด้วยตัวของนักเรียนเอง นักเรียนต้องเป็นจักรสำคัญในกระบวนการเรียนโดยผ่านกิจกรรมและกระบวนการคิดต่างๆ ดังนั้นห้องเรียนหรือสถานที่เรียนจะต้องกลายเป็นห้องทดลองทางสังคมศึกษาซึ่งนักเรียนสามารถใช้อุปกรณ์และข้อมูลต่างๆ ได้อย่างสะดวก

ความรู้ในสาขาวิชาสังคมศึกษาประกอบด้วยความรู้จากวิชาต่างๆของสาขาสังคมศาสตร์ที่ได้รับเลือกสรรมาอย่างเหมาะสมซึ่งสามารถแยกเป็นประเภทความรู้ ได้แก่ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง (facts) มโนทัศน์ (Concept) หลักการ (Generalization) และทฤษฎี (Theory) ซึ่งความรู้ที่เหมาะสมกับระดับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาควรจะเป็นความรู้ที่เป็นมโนทัศน์ขึ้นไป ดังนั้นเป้าหมายในการเรียนสังคมศึกษา นักเรียนจะต้องรู้วิธีการเรียน ต้องรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เรียบเรียงและสรุปผลด้วยตนเอง ภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผู้สอน นักเรียนควรมีแนวความคิดเป็นของตนเองและสามารถคิดได้ด้วยตนเอง จะมีประโยชน์มากกว่าคอยให้ผู้อื่นบอกการให้คิดหรือคิดตามแนวความคิดของผู้อื่น ในที่สุดนักเรียนจะสามารถสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ข้อสรุปต่างๆ ตลอดจนสามารถคาดการณ์เรื่องต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักเรียนจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทักษะในการเรียน และจะต้องมีบุคลิกลักษณะที่จะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมให้นักเรียนได้บรรลุจุดประสงค์การเรียนสังคมศึกษาคงกล่าว

2.1 ทักษะในการเรียนสังคมศึกษา

เลียวนาร์ต เอส เคนเวิร์ทธี (Leonard S. Kenworthy 1969: 124) ได้รวบรวมทักษะในการเรียนสังคมศึกษาที่จำเป็นสำหรับนักเรียนดังนี้

1. การกำหนด รวบรวม ประเมินข้อมูลและแนวคิดต่างๆ
2. การเรียบเรียงข้อมูลและแนวคิดต่างๆขึ้นมาใหม่
3. การสื่อความหมาย ได้แก่การนำเสนอแนวคิด และข้อมูลซึ่งได้จากการฟัง การอ่าน

โดยการพูดและการเขียน

4. การตีความจาก วัสดุสารต่างๆ
5. การคิดอย่างวิเคราะห์วิจารณ์
6. การทำงานร่วมกับผู้อื่น
7. การใช้แผนที่ ลูกโลก

ทักษะต่างๆ ดังกล่าวมานี้ล้วนเป็นทักษะที่จำเป็นที่นักเรียนจะต้องทำความเข้าใจและฝึกฝนให้มากขึ้น ในการเรียนสังคมศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและในระดับที่สูงกว่า มีนักการศึกษาหลายท่านได้จัดหมวดหมู่ของทักษะในการเรียนสังคมศึกษา ดังต่อไปนี้

เจม ไฮท์ (Jame High 1967: 110-112) ได้ศึกษาและสรุปทักษะพื้นฐานในการเรียนสังคมศึกษาคงนี้

1. ทักษะในการสื่อความหมาย ได้แก่ การอ่าน การเขียน การพูด การฟัง
2. ทักษะการคิด ได้แก่ การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
3. ทักษะการค้นคว้า ได้แก่ การค้นคว้าข้อมูลอ้างอิง การใช้ประสบการณ์ การเรียบเรียงข้อมูลขึ้นมาใหม่ การสังเคราะห์ข้อ และการสรุปเป็นหลักการ
4. ทักษะในการสร้างและอ่านแผนที่ แผนภูมิ ตาราง ลูกโลก และการใช้วัสดุสารต่าง ๆ
5. ทักษะในการแสดงออก ได้แก่ การแสดงละคร การอภิปราย การเพื่อนำ

จอห์น จาโรลิเมค (John Jarolimek 1967: 10-11) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษาว่าคือการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการเรียนวิชาสังคมศึกษาแก่นักเรียน ได้แก่

1. ทักษะทางสังคม (Social Skills) เป็นทักษะที่ช่วยในการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เช่น ทักษะในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น การรับผิดชอบต่อหน้าที่ การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เป็นต้น
2. ทักษะในการเรียนและนิสัยในการทำงาน (Study Skills and work Habits) เป็นทักษะในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เช่น ทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้เอกสารอ้างอิง การทำสังเขปหัวข้อ การสรุปซึ่งต้องอาศัยทักษะในการอ่านวัสดุสาร การใช้แผนที่ ลูกโลก แผนภูมิ ทักษะการฟัง การพูด การเขียน และการรายงาน เป็นต้น
3. ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม (Group-Work Skills) เป็นทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผนงาน การเป็นผู้นำ การแสดงความคิดเห็น การอภิปราย การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. ทักษะทางสติปัญญา (Intellectual Skills) ได้แก่ ทักษะในการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีเหตุผล

เลียมาร์ค เอส เคนเวิร์ทธี (Leonard S. Kenworthy 1969: 283) ได้สรุปทักษะในการเรียนสังคมศึกษา โดยทั่วไปมี 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ทักษะในการอ่าน คือมีความสามารถเข้าใจมโนทัศน์ (Concept) เข้าใจคำศัพท์ใหม่ และคำจำกัดความต่างๆ
2. ทักษะการใช้เอกสารอ้างอิง ได้แก่ความสามารถในการใช้และการอ่านแผนที่ กราฟ แผนภูมิ ภาพกราฟิก การใช้หจนาบูรณม สารานุกรม

3. ทักษะการสื่อความหมาย หลังจากนักเรียนได้ศึกษาข้อมูลแล้วนักเรียนต้องการที่จะนำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้และแนวคิดโดยวิธีการพูดและการเขียน ซึ่งเป็นทักษะในการสื่อความหมายมาสัมพันธ์กับทักษะการคิด นักเรียนจะต้องรู้จักการเรียบเรียงแนวคิดของตนขึ้นมาใหม่ นอกจากนั้นทักษะในการสังเขปหัวข้อก็เป็นทักษะที่จำเป็น เพราะการสังเขปหัวข้อเป็นการเลือกแนวคิด การวางกรอบของรายงานในการเตรียมรายงาน และนักเรียนจะต้องใช้ทักษะในการสรุปและเสนอแนะ เช่นการชี้ถึงสาเหตุ การเปรียบเทียบ และการเพิ่มเติมความรู้ที่ค้นพบจากข้อมูลมาเป็นข้ออภิปรายในหัวข้อใหม่

แจค อาร์ แฟรงเคิล (Jack R. Fraenkel 1980: 137) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ถ้านักเรียนต้องการประสบความสำเร็จในกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยทักษะที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ 3 ประเภทคือ

1. ทักษะการคิด (Thinking Skills) ซึ่ง แจค อาร์ แฟรงเคิล (Jack R. Fraenkel 1980: 164-168) จำแนกเป็น 1) การคิดสรุปรวม (Convergent Thinking) ได้จากการรวบรวมแนวคิดจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการ 1 คำตอบ 2) การคิดแยกแยะ (Divergent Thinking) เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นไปได้หลายคำตอบ ไม่มีคำตอบหนึ่งคำตอบใดถูกต้องเพียงคำตอบเดียว 3) การคิดอย่างวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Thinking) เป็นการคิดเพื่อช่วยในการตัดสินใจในการเลือกจากการเปรียบเทียบ 4) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เพื่อให้ได้แนวคิดใหม่

2. ทักษะทางวิชาการ (Academic Skills) ได้แก่ ทักษะการอ่าน การดู การฟัง การสังเขปหัวข้อ การจดบันทึกย่อ การเขียนคำอธิบายภาพ การทำแผนภูมิ การอ่านและตีความแผนที่ การทำแผนผัง การทำตาราง การลำดับเหตุการณ์ตามเส้นเวลา (Time line) การใช้คำถาม โดยเฉพาะทักษะการอ่านนั้น วลัย อารุณี (2526: 12) ให้ความเห็นว่าการอ่านเป็นทักษะสำคัญในการแสวงหาความรู้ของนักเรียน เพราะการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องกับการอ่านอยู่มาก ซึ่งนอกจากจะได้จากตำราเรียนแล้วยังได้จากแหล่งความรู้อื่นๆ อีกเช่น หนังสือพิมพ์ เอกสาร และนิตยสาร ฉะนั้นการอ่านจึงมีความสำคัญต่อนักเรียน ทักษะการอ่านก็คือความเข้าใจในการอ่าน (Reading Comprehension) โดยมีความสามารถในการอ่านที่เป็นพื้นฐานและนำมาสัมพันธ์กับความเข้าใจและการวิเคราะห์ ฉะนั้นการอ่านนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการคิด (Process of Thinking) เพราะไม่เพียงแต่อ่านได้แต่ต้องอ่านเป็น คือ เข้าใจสิ่งที่ตนอ่านอยู่นั้นว่า สื่อความหมายอย่างไรบ้าง การอ่านจึงไม่เป็นทักษะที่มีความสมบูรณ์ด้วยตนเอง

ทุกคนมีโอกาสที่จะพัฒนาทักษะการอ่านและเป็นนักอ่านที่มีความสามารถได้ ทักษะการอ่านประกอบไปด้วยทักษะย่อยๆ พอสรุปได้ 3 ประการคือ

- 1) ทักษะการใช้แหล่งข้อมูล (Reference Skills) สามารถใช้แหล่งข้อมูลจากแหล่งต่างๆ
  - 2) ทักษะการเขียนสรุปย่อและเขียนโครงร่าง (Note-taking and Outlining Skills) สามารถเก็บใจความสำคัญของข้อความที่กำลังอ่านอยู่และสรุปได้
  - 3) ทักษะการค้นคว้าสำรวจ (Exploratory-discovery Skills) ความสามารถในการอ่านจับใจความได้ รวบรวมความคิดสำคัญ ตอบคำถามได้ ตลอดจนแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นได้
3. ทักษะทางสังคม (Social Skills) ได้แก่ ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การทำโครงการศึกษาค้นคว้าร่วมกัน การอภิปรายกลุ่ม การฟังความเห็นของผู้อื่น การเป็นผู้นำกลุ่มอภิปราย การแสดงท่าทีตอบสนอง การช่วยเหลือผู้อื่น

โดยสรุปจะเห็นว่า ทักษะดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ถึงแม้ว่านักการศึกษาจะได้จัดหมวดหมู่ทักษะต่างๆ แตกต่างกันไปก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้วนักเรียนต้องอาศัยทักษะต่างๆ ทุกทักษะตามขั้นตอนของกระบวนการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อที่จะนำไปสู่ความรอบรู้ในที่สุด หากจะพิจารณาทักษะการเรียนสังคมศึกษาอย่างละเอียดแล้วจะเห็นว่า การใช้ทักษะทุกอย่างต้องอาศัยทักษะการคิดเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ ดังที่ เจมส์ จี. เลนเกล (James G. Lengele 1987: 13) มีความเห็นว่า ทักษะการคิด (Thinking Skills) เป็นทักษะที่มีความสำคัญสำหรับพลเมือง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1787 จนถึงปัจจุบัน และคาดว่าจะต้องเพิ่มการคิดวิเคราะห์มากขึ้น ในปี ค.ศ. 2007 เนื่องจากสังคมในปัจจุบันเป็น สังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร จึงควรนำทักษะการคิดไปใช้ในการเรียนการสอน โดยเฉพาะเนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ปัจจุบัน และวัฒนธรรมศึกษาได้เป็นอย่างดี

2.2 บุคลิกลักษณะของนักเรียน

หลักการพื้นฐานในการเรียนบางประการหรือบางปัจจัยที่มีผลต่อธรรมชาติการเรียนรู้และการเรียนรู้ย่อมมีคุณภาพไคนั้น ฮับเบิร์ต เอช มิลล์ (Hubert H. Mills 1957: 91-92, 143-144) ได้ชี้ให้เห็นว่า การมีสุขภาพที่แข็งแรงและจิตใจของนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรวมทั้งปัจจัยของความสนใจ ซึ่งประกอบด้วย ความพยายาม ความเอาใจใส่ และความมุ่งมั่นในการเรียน การเรียนจะสัมฤทธิ์ผลอย่างรวดเร็วและสมบูรณ์เมื่อนักเรียนเป็นผู้

มีความคล่องแคล่วว่องไว และมีความตั้งใจต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่ง
 ปรากฏใน สุวรรณศุข (2526: 182-186) สรุปสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการ
 เรียนแตกต่างกัน มีอยู่หลายประการด้วยกัน สาเหตุที่สำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการเรียนของนักเรียน
 ได้แก่

1. สุขภาพของนักเรียนมีผลต่อประสิทธิภาพทางการเรียนของนักเรียนอย่างมาก
 สุขภาพของนักเรียนมี 2 ลักษณะ คือ สุขภาพทางด้านร่างกายและสุขภาพทางด้านจิตใจ กล่าวคือ
 นักเรียนจะต้องมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และมีสุขภาพทางด้านจิตใจดี การเรียนรู้ในโรงเรียนมี
 ความสัมพันธ์กับสุขภาพจิตของนักเรียนเป็นอันมาก นักเรียนที่มีสุขภาพจิตดีจะเรียนได้ดีกว่านักเรียน
 ที่มีสุขภาพจิตไม่ดี

2. เจตคติของนักเรียนที่มีต่อครูและเพื่อนเรียนนั้นมีผลต่อการเรียนของนักเรียนเป็น
 อย่างมาก นักเรียนที่ไม่ประทับใจผลสำเร็จในการเรียน ถูกครูลงโทษบ่อยๆ ก็จะเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อ
 โรงเรียนและต่อเนื้อหาวิชาที่เรียน ตรงกันข้ามถ้านักเรียนมีความสนุกสนานมีความสุขในการเรียน
 ก็จะทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน และวิชาที่เรียน ได้อีกทั้งทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

แจค อาร์ แฟรงเคิล (Jack R. Fraenkel 1980: 10-11) ชี้ให้เห็นว่าในการ
 เรียนสังคมศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากนักเรียนจะอาศัยทักษะทางวิชาการและ
 ทักษะทางสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญดังกล่าวมาแล้วยังต้องอาศัยบุคลิกลักษณะของนักเรียนที่จะมีพฤติกรรม
 ทางสติปัญญาและพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ ซึ่งจะต้องมีบุคลิกลักษณะที่จะช่วยส่งเสริม
 ดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมทางสติปัญญาที่พึงประสงค์ ได้แก่ ช่างสังเกต มีเหตุผล มีเมตตากรุณา
2. เจตคติทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ใจกว้าง มีความเป็นกลางไม่เอาความคิดส่วนตัว
 เข้ามาปน ช่างสงสัย รู้จักการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ต่างๆ รู้จักการรวบรวมวิเคราะห์ความ
 ข้อมูล ชอบการค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ และเชื่อในเหตุผลของแต่ละบุคคลและกลุ่ม
3. มีความอดทน เห็นอกเห็นใจผู้อื่น
4. มีลักษณะพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ ได้แก่ มีความเข้าใจและสนใจต่อสภาพ
 แวดล้อมรอบตัว มีความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม
5. สนใจในการแก้ปัญหา ที่พบเห็นจากบทความและหนังสือพิมพ์
6. มีความรับผิดชอบในการศึกษาเพื่อความรู้ การอยู่ร่วมในสังคม มีส่วนใน
 พันธะหน้าที่ในการนำความรู้ไปใช้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

3. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การเรียนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการและขั้นตอน คือการเลือกใช้วิธีสอนและกิจกรรม สื่อการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผล การเรียนการสอน อันเป็นวิถีทางที่สำคัญในการที่จะนำนักเรียนให้บรรลุจุดประสงค์ของบทเรียนที่กำหนดไว้ได้ กล่าวคือกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นวิธีการที่จะนำนักเรียนไปสู่จุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระวิชา ทักษะ และค่านิยมอันเป็นเป้าหมายหลักของการเรียนการสอนสังคมศึกษา โดยในกิจกรรมการเรียนการสอนนี้จะต้องอาศัยเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆช่วยเพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างได้ผลและเพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่สอนมากขึ้น ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียนเพื่อให้ทราบว่าพฤติกรรมของนักเรียนเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด เพื่อที่จะนำผลไปปรับปรุงให้การเรียนการสอนดีขึ้น ดังนั้นการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ดังจะกล่าวในส่วนสำคัญเพื่อให้ทราบถึงสภาพการเรียนการสอนที่จะสามารถเอื้ออำนวยความรู้ให้แก่องานแก่นักเรียน

3.1 วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา เป็นกระบวนการที่จะนำนักเรียนให้บรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรและบทเรียนที่กำหนดไว้ วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาปฏิบัติในห้องเรียน โดยทั่วไปมี 2 วิธี ดังที่ ลี เอแมน, และคณะ (Lee Ehman, and others 1974: 125) ได้แบ่งการสอนสังคมศึกษาออกเป็น 2 วิธีกว้างๆ คือ

1. วิธีที่ยึดครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Exposition Mode) การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอน และเป็นผู้นำในขณะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน จึงมักมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว คือครูผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดการเรียนการสอน แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะยึดถือครูเป็นแกนกลางก็ตาม แต่ก็มีได้หมายความว่านักเรียนจะไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเลย นักเรียนยังคงมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของครู

2. วิธีที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Discovery Mode) ครูเป็นเพียงผู้ประสานงานส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมและช่วยแก้ปัญหาอาจเกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติกิจกรรมร่วมทั้งสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้ดำเนินไปด้วยดี

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้ยังอาจแยกเป็น 2 ลักษณะ
คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มนักเรียนเป็นศูนย์กลางเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักการทำงานร่วมกัน
2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน โดยให้นักเรียนแต่ละคนพัฒนาความสามารถของตนเอง อย่างไรก็ตามการกำหนดวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมนั้นจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมดังนี้

1. จุดประสงค์ของบทเรียน เช่น การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ ทักษะในการแก้ปัญหา และการพัฒนานักเรียนในด้านเจตคติที่พึงปรารถนา
2. เนื้อหาของบทเรียน
3. ความสนใจของกลุ่มนักเรียน ความแตกต่างระหว่างบุคคลรวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมของนักเรียนและเวลาเป็นสำคัญ

ลี เอแมน และคณะ (Lee Ehman and others 1974: 125) ได้เห็นว่าเพื่อให้การเรียนการสอนสังคมนั้นมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ควรที่ครูผู้สอนจะได้มีการผสมผสานรูปแบบการสอนทั้งสองด้วยกัน เนื่องจากผลการวิจัยโดยทั่วไป ได้ยืนยันว่าไม่มีวิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่งที่ที่สุดแต่ต้องอาศัยเทคนิควิธีหลายวิธี ในการพัฒนานักเรียนตามความสามารถของนักเรียน

โจนาธาน ซี แมคเลนดอน (Jonathon C. McLendon 1960: 21-23) ได้เสนอกิจกรรมในการสอนที่ครูสังคมนักเรียนควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ

1. กิจกรรมการพูด (Oral activities) เป็นกิจกรรมที่ช่วยนักเรียนที่เรียนช้าและมีประโยชน์สำหรับนักเรียนที่เรียนเร็ว โดยเฉพาะการพัฒนาการเป็นผู้นำ กิจกรรมการพูดมีมากมายสำหรับการเรียนสังคมนักเรียนในชั้นเรียน เช่น การรายงาน การเล่าเรื่อง การสนทนาอย่างไม่มีเป็นทางการ การแสดงละคร การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมุติ การถกเถียงปัญหาเป็นคณะบุคคล การโต้วาที การประชุมสภา การประชุมโต๊ะกลม เป็นต้น
2. การศึกษาค้นคว้าภายใต้การแนะนำของครู (Supervised study) เป็นการพัฒนาความสามารถในการแสวงหาความรู้
3. กิจกรรมกลุ่ม (Group activities) เช่น ขบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นการฝึกให้นักเรียนเข้าใจการทำงานเป็นหมู่คณะ

4. การอ่าน (Reading) การดำเนินการสอนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน คือ การอ่านซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการเรียนการสอนในสังคมศึกษา โดยเฉพาะในการอ่านวัสดุสาร

แจค อาร์ แฟรงเคิล (Jack R. Fraenkel 1980: 131) แบ่งกิจกรรมการเรียน วิชาสังคมศึกษา ออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. กิจกรรมการเรียนที่เน้นให้นักเรียนได้รับข้อมูลและเนื้อหาสาระ เช่น กิจกรรม การอ่าน การสัมภาษณ์ การสังเกต การฟัง การดูภาพยนตร์ เป็นต้น

2. กิจกรรมการเรียนที่เน้นให้นักเรียนฝึกการรวบรวมและจัดหมวดหมู่ข้อมูล เช่น การ ทำแผนภูมิ การทำแผนที่ การทำสังเขปหัวข้อหรือโครงร่าง (Outline) การทำรายงาน เป็นต้น

3. กิจกรรมการเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้สาธิตและแสดงความคิดเห็น เช่น การ อภิปราย การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น

4. กิจกรรมการเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์ เช่น การแก้ปัญหา การแสดงบทบาทสมมติ (ดังแผนภูมิที่ 3)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 3 รูปแบบ I-O-D-E
ตัวอย่างของกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแบบ

การรับข้อมูล*	การรวบรวม*	การสาธิต*	การแสดงความคิด*
การอ่าน	การเขียนโครงร่าง	การแสดงบทบาทสมมุติ	การแก้ปัญหา
หนังสือ	การทำแผนภูมิ	การอภิปราย	
บทความ	การทำกราฟ	การเขียน	การแต่งเพลงโครงกลอน
วารสาร	วาดแผนที่	การวาด	การเขียนความเรียง
หนังสือพิมพ์	สร้างเส้นเวลา	การถาม-ตอบ	บทบาทสร้างสรรค์
สุภาษิต	ไดอะแกรม	การรายงาน	การแสดงท่าทาง
ป้ายชื่อต่างๆ	การจัดเรียง	การอธิบาย	การเขียนภาพ
บทโฆษณา	จับบันทึกย่อ	การวิเคราะห์	เขียนนวนิยาย
คู่มือ	จัดแฟ้ม	สรุปหลักการ	ถาม-การสร้างคำถาม
โปสเตอร์	ถาม-ตอบ	การสร้าง	เขียนการ์ตูน
	คำแถลงการ		
การสังเกต		ร้องเพลง	การตั้งสมมุติฐาน
การทดลอง	การสรุปย่อ	เห็นจริง	การคาดคะเน พยากรณ์
ภาพยนตร์	การเขียน	การสร้างรูปจำลอง	วาดภาพ
สไลด์	การจำแนกประเภท	พรรณนา	ร้องเพลง
ฟิล์มสตริป	บันทึก	โต้แย้ง	เห็นจริง
รูปภาพ	การทำลอง	การถ่ายภาพ	ถ่ายรูป
การวาด	การจัดลำดับรายการ	ปฏิกิริยาตอบสนอง	การสร้าง
ภาพถ่าย		การเล่าเรื่อง	การสร้างสรรค์
บุคคล		ร่างโครงภาพ	
สิ่งก่อสร้าง		การเลือก	
โทรทัศน์			

การรับข้อมูล*	การรวบรวม*	การสาธิต*	การแสดงความคิด*
การฟัง			
เพลง			
วิทยากร			
การบรรยาย			
ดนตรี			
ไต่वाที่			
อภิปราย			
วิทยุ			
การสัมภาษณ์			
นักพูด			
เพื่อน			
พ่อแม่			
บุคคลอื่น ๆ			

* บางกิจกรรมอาจเหมาะสมมากกว่าหนึ่งประเภท ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของกิจกรรม

(Jack R. Fraenkel 1980: 132)

ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนนั้น ครูผู้สอนควรแยกกิจกรรมออกเป็น 3 ขั้นตอน หรือ 3 ลำดับ คือ (สิริวรรณ ศรีพหล 2526: 76-77)

1. กิจกรรมขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เพื่อเร้าใจนักเรียนให้มีความสนใจในบทเรียนเป็นประการสำคัญ นอกจากนั้นยังเป็นการเตรียมความพร้อมนักเรียนที่จะเรียนในบทต่อไปและสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน โดยครูกับนักเรียนมีความคุ้นเคยและสัมพันธ์กันมากขึ้น กิจกรรมขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ควรใช้เวลาอันสั้นและน่าสนใจ เช่น การตอบคำถาม การสาธิต การแสดงละครสั้น

2. กิจกรรมขั้นปฏิบัติ เป็นกิจกรรมหลักของการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่จะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ความจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในขั้นนี้ ครูควรเน้นให้นักเรียนปฏิบัติเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล หรือจะใช้วิธีผสมผสานกัน คือเน้นทั้งกลุ่มใหญ่

กลุ่มย่อย และรายบุคคล เช่น การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมุติ การค้นคว้าในห้องสมุด เกมจำลองสถานการณ์

3. กิจกรรมขั้นสรุป เป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถสรุปสิ่งที่เรียนรู้ไป แล้วทั้งหมดและสามารถนำสิ่งที่สรุปได้หรือความรู้ที่ได้นั้นไปใช้ได้ ในอีกสถานการณ์หนึ่ง รวมทั้งเป็น กิจกรรมที่จะนำนักเรียนไปสู่แนวคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับแนวคิดเก่าได้อีก เช่น การเล่นเกม การจัด บ้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการ การทัศนศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษามีหลายรูปแบบและหลายวิธี ดังนั้นกิจกรรม การเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษาควรเน้นในเรื่องกิจกรรมการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี กิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคมศาสตร์ หรือกระบวนการแสวงหาความรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน ที่ดีและมีประสิทธิภาพ ควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมและแสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นหลักในการเรียนการสอน เช่น วิธีการแก้ปัญหา วิธี สืบสอบ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนควรคำนึงถึงความสัมพันธ์กับสภาพจริงในชีวิต ประจำวันของนักเรียนและควรฝึกให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มร่วมกันตามวิธีการประชาธิปไตย

3.2 สื่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางสำคัญที่จะนำความรู้ เรื่องราว ความคิดหรือเจตคติ ให้แก่นักเรียน จุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในที่สุด เป็นที่ยอมรับกันว่าการเรียนการสอนโดยใช้สื่อเป็นสิ่งนำถ้าการใช้สื่อในการเรียนการสอนทำได้ เหมาะสมกับบทเรียนและกิจกรรม ทำให้นักเรียนเรียนรู้เร็ว มีความเข้าใจที่เป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้น ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอน ทั้งนี้ เพราะหากการใช้สื่อในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพก็จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น ดังที่ โรเบิร์ต อี. เดคิฟเฟอร์ (Robert E. Dekieffer 1965: 6) ชี้ให้เห็นว่าประโยชน์ ของการใช้สื่อในการเรียนการสอนดังนี้

1. กระตุ้นความสนใจแก่นักเรียนและเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้
2. ให้ความเข้าใจที่เป็นรูปธรรมช่วยทำให้เข้าใจมากขึ้น
3. จัดการเรียนรู้ที่เป็นพัฒนาการและทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร
4. จัดประสบการณ์ที่มีส่วนช่วยให้การเรียนรู้ลึกซึ้งและกว้างขวาง
5. ให้ประสบการณ์จริงโดยนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการใช้สื่อ

อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลดีนั้นต้องคำนึงถึงลักษณะที่ดีของสื่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา ดังที่ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526: 8) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. ช่วยสร้างประสบการณ์รูปธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียน
2. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อมากที่สุด
3. สอดคล้องกับความพร้อมของครูผู้สอน นักเรียน และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ไฟฟ้า การควบคุมแสงได้
4. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสอนที่มุ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง
5. ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ห้องเรียนและโรงเรียนเป็นเวทีจำลองสังคม
6. ได้ผ่านการตรวจสอบประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมที่จะนำมาใช้

นอกจากนั้นการใช้สื่อการเรียนการสอนสังคมศึกษายังยึดหลักการสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงประโยชน์ ประหยัด และประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความพร้อมของครูผู้สอนและนักเรียน ตลอดจนสภาพแวดล้อม รวมทั้งจุดประสงค์การเรียนทั้งนี้ต้องมีการตรวจสอบประสิทธิภาพของสื่อก่อนใช้เสมอ ทั้งนี้เพราะสื่อการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ช่วยสนับสนุนกิจกรรมการสอนให้นักเรียนเข้าใจได้ดีขึ้น ดังนั้นการใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพต้องพิจารณาถึงคุณค่าของสื่อและความเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับสภาพการณ์ต่างๆ ดังที่ จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis 1956: 182) และ โจนาธาน ซี แมคเลนดอน (Jonathon C. McLendon 1960: 24-27) ได้สรุปประเภทของสื่อในการเรียนการสอนสังคมศึกษาไว้ 3 ประเภทดังนี้

1. สิ่งพิมพ์ (Printed Materials) ใช้กันอย่างกว้างขวางในโรงเรียน ได้แก่ ตำรา หนังสือเรียน สิ่งพิมพ์ได้แปล่าและราคาถูก หนังสือสัปดาห์วิจารณ์ เหมาะสำหรับการสอนเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างดีที่สุด หนังสือพิมพ์เหมาะที่จะนำมาใช้ในการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากกว่าระดับประถม นอกจากหนังสือพิมพ์แล้ว นิตยสาร สัปดาห์วิจารณ์ รายงาน จดหมายเหตุ ก็นำมาใช้ได้ดีเช่นกัน เอกสารอื่นๆ ในห้องสมุดโรงเรียนที่นำมาใช้ในสังคมศึกษาเป็นพิเศษ ได้แก่ สารานุกรม หนังสือแผนที่ ปุณฺระวัติศาสตร์ และเหตุการณ์ปัจจุบัน ประวัติบุคคล โดยเฉพาะสารานุกรม เป็นหนังสืออ้างอิงที่ยอมรับโดยทั่วไปของทุกโรงเรียน
2. โสตทัศนูปกรณ์ (Audio-Visual Aids) ที่ช่วยให้การเรียนรู้ในสังคมศึกษาคืบขึ้น นอกจากกระดานชอล์ก แผ่นป้าย เอกสาร ตำราและรูปภาพ กราฟและแผนภูมิ แล้วยังมีภาพยนตร์ สไลด์ ฟิล์มสตริป เครื่องเล่นเทปและแผ่นเสียง ของจำลอง รายการวิทยุและโทรทัศน์ ที่สามารถ

ให้คุณค่าและเป็นประโยชน์ในการช่วยให้การเรียนรู้ได้ดี

3. แหล่งวิทยาการในชุมชน (Local resources) นักการศึกษาส่วนมากสนับสนุนให้มีการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนอย่างกว้างขวางในการเรียนสังคมศึกษา เกี่ยวกับการศึกษาลักษณะธรรมชาติ ความเป็นอยู่ของมนุษย์และเครื่องใช้ ทัศนกรรมของผู้คนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ทัศนศึกษา สัมภาษณ์บุคคลในชุมชนซึ่งสามารถให้ข้อมูลได้ เชิญวิทยากร และจัดการแสดง การละเล่น ประเพณีต่างๆ ในชุมชน

มอริส พี ฮันท์และ ลอเรนซ์ อี เมทคาล์ฟ (Maurice P. Hunt and Lawrence E. Metcalf 1955: 389-390) ได้เสนอการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ได้แก่ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เอกสารในท้องถิ่น รายการวิทยุของท้องถิ่น ภาพยนต์หรือรูปภาพที่แสดงถึงกิจกรรมในชุมชน นอกจากนี้ การสำรวจชุมชนโดยนักเรียนก็เป็นการเรียนรู้จากแหล่งวิทยาการในชุมชนได้ เช่น การสำรวจอาชีพ โรงงาน เจตคติและความเชื่อของผู้คนในชุมชน รายได้ ธุรกิจ การเสียภาษี เป็นต้น โดยนักเรียนจะได้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการในชุมชนจากการสังเกต การมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การประชุมของสหภาพหรือชุมชนต่างๆ การเลือกตั้ง การทำงานนอกเวลาในโรงงานอุตสาหกรรม และการเสนอแนะความคิดเห็นแก่ชุมชนต่างๆ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526: 35-36) ชี้ให้เห็นว่าแหล่งวิทยาการในชุมชนสำหรับวิชาสังคมศึกษา หมายถึง สถานที่หรือบุคคลที่จะให้นักเรียนได้รับความรู้หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาตามที่จุดประสงค์ได้ แหล่งวิทยาการที่ใช้ประโยชน์ได้มาก คือ แหล่งวิทยาการประเภทสถานที่และแหล่งวิทยาการประเภทบุคคล

1. แหล่งวิทยาการประเภทสถานที่ ได้แก่

1.1 ชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ชุมชนที่อยู่แวดล้อมโรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการโดยตรงที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้แนวคิดต่างๆ ในวิชาสังคมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ครูผู้สอนจึงควรถือว่าชุมชนเป็นแหล่งวิทยาการที่ดียิ่ง

1.2 หน่วยงาน โรงเรียน บริษัท ห้างร้าน (เป็นแหล่งความรู้ที่จะพานักเรียนไปเยี่ยมชมเพื่อหาความรู้ในเรื่องนั้น)

1.3 พิพิธภัณฑ์

1.4 สถานที่สำคัญ

1.5 ศูนย์วัฒนธรรม ปุชนีย์สถานทางศาสนา

2. วิทยาการ-แหล่งวิทยาการประเภทบุคคล ในการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน นอกจากการพานักเรียนออกไปดูไปชมแล้ว วิทยาการเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ เพราะวิทยาการจะเป็นผู้อธิบายให้นักเรียน ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่หรือเรื่องที่น่าสนใจที่กำลังศึกษา วิทยาการจึงเป็นแหล่งวิทยาการประเภทบุคคล จึงทำให้สองแนวคือ เชิญวิทยาการมาให้ความรู้แก่นักเรียนที่โรงเรียนและพานักเรียนออกไปหาวิทยาการ

แหล่งวิทยาการในชุมชนก็เหมือนกับตำราหรือ โสตทัศนูปกรณ์ คือเป็นเครื่องมือช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ เข้าใจดีขึ้น ดังนั้นแหล่งวิทยาการในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและจำเป็นสำหรับครูและนักเรียน โรงเรียนจึงควรจะขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่างๆในชุมชนในการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนดังกล่าว เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน สังคมศึกษา

เจม ไฮน์ (Jame High 1967: 183-201) เห็นว่าในชีวิตประจำวันนอกจากการอ่านจากสิ่งพิมพ์ต่างๆแล้วเรายังได้รับข่าวสารจากสื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ จึงจำแนกสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ สื่อจากวรรณคดี จากตำรา และสื่อการสอนที่ไม่ใช่วรรณคดี ซึ่งได้แก่ฟิล์ม ฟิล์มสตริป และสไลด์ แผนภูมิ แผนที่และลูกโลก การแสดงสื่อ 3 มิติ ของจำลอง เครื่องเสียงละคร

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526: 24) ได้เสนอการใช้โสตทัศนูปกรณ์ในการสอนสังคมศึกษาว่ามีทั้งอุปกรณ์ประเภทเครื่องเสียง เครื่องฉาย และอุปกรณ์ที่ไม่ใช่เครื่องเสียงและเครื่องฉาย โสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้กันมากในการสอนสังคมศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกเสียงสามารถเสนอเนื้อหาที่แสดงเรื่องราวต่างๆ ในรูปของละครวิทยุ เช่น เรื่องราวในประวัติศาสตร์บันทึกรายงานวิทยุกระจายเสียงที่เสนอเนื้อหาสาระสอดคล้องกับเรื่องที่ครูสอน บันทึกเสียงเหตุการณ์จริง เปิดเพลงหรือดนตรีของชาติต่าง ๆ เป็นการจับประสบการณ์ตรงให้นักเรียน บันทึกเสียงบทเรียนและมีคู่มือประกอบหรือจัดในรูปแบบชุดโสตทัศนศึกษาเพื่อให้นักเรียนศึกษาในเวลาที่จะควงหรือมีความสนใจ

2. สไลด์ และฟิล์มสตริป การใช้สไลด์และฟิล์มสตริปในวิชาสังคมศึกษาเพื่อใช้สอนเนื้อหาที่เป็นการแสดงสถานที่ต่างๆ เช่น ปูชนียสถานหรือสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์หรือสภาพภูมิประเทศ ใช้สอนเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกัน เช่น เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ใช้สอนเนื้อหาที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน เช่น วิธีการเลือกผู้แทนราษฎร ใช้สอนเนื้อหาที่จัดไว้เป็นชุด เช่น อาชีพประชาชน สินค้าออกของไทย

3. ภาพยนต์ เป็นสื่อที่ใช้เสนอเนื้อหาที่มีการเคลื่อนไหวให้เป็นได้ทั้งภาพและเสียง ในวิชาสังคมศึกษาภาพยนตร์จึงเหมาะที่จะใช้ในกรณีต่อไปนี้ ใช้เสนอเนื้อหาที่แสดงเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ใช้เสนอเนื้อหาเชิงสร้างสรรค์ทั้งที่แสดงกระบวนการหรือการนำเที่ยว ใช้เป็นการสอนโดยตรงโดยใช้ภาพยนตร์แทนการอธิบายของครูตลอดบทเรียนในการใช้ภาพยนตร์ประกอบการเรียนการสอนสังคมศึกษานั้น ครูผู้สอนควรจะดูภาพยนตร์ที่จะนำไปสอนเสียก่อนเพื่อพิจารณาความเหมาะสมกับประเด็นการเรียนการสอน เมื่อนำภาพยนตร์ไปใช้สอนในห้องเรียน ครูควรเสนอประเด็นสำคัญที่จะให้นักเรียนได้รับรู้ก่อนการชมภาพยนตร์ รวมทั้งบอกกิจกรรมที่จะให้นักเรียนปฏิบัติภายหลังการชมภาพยนตร์แล้ว

4. เทปโทรทัศน์ เทปโทรทัศน์หรือวิดีโอเทปเป็นระบบบันทึกภาพโทรทัศน์ลงในเทปและสามารถเล่นกลับให้มีภาพปรากฏบนจอโทรทัศน์ได้มีหลายระบบ การใช้เทปโทรทัศน์ในการเรียนการสอนนักเรียน ใช้ในลักษณะเดียวกับกับภาพยนตร์ แต่ครูสามารถผลิตรายการขึ้นเองจึงสามารถถ่ายทำเหตุการณ์หรือสารคดีที่เกิดขึ้นในห้องเรียนได้ เนื่องจากจอภาพมีขนาดเล็กจึงไม่เหมาะสำหรับนักเรียนจำนวนมาก 30-40 คน จึงเหมาะสำหรับการสอนกลุ่มย่อยที่จะให้นักเรียนดูได้ 6-10 คน

5. ชุดการสอน การใช้ชุดการสอนในวิชาสังคมศึกษา ครูอาจใช้สอนในกรณีที่เป็นการสอนแบบบรรยาย แบบกลุ่มกิจกรรม เช่น การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ การสอนแบบศูนย์การเรียน และชุดการสอนรายบุคคล ครูควรศึกษาการใช้ชุดการสอนเตรียมสื่อให้พร้อมศึกษาบทบาทของตนเองและประเมินผลเมื่อใช้ชุดการสอนเสร็จสิ้นแล้ว

สิ่งพิมพ์ โสตทัศนอุปกรณ์ และแหล่งวิทยาการในชุมชนดังกล่าวจำเป็นต่อการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ดังนั้นการใช้สื่อการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรพิจารณาวิธีการนำมาใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียน กิจกรรมและสภาพการณ์ที่จะใช้ รวมทั้งพิจารณาถึงผลของการใช้สื่อดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นและในชีวิตประจำวันต่อไป

การใช้สื่อกับกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาให้ได้ผลดีนั้นต้องพิจารณาให้ความสำคัญในการนำสื่อมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับกิจกรรมกลุ่มใหญ่ จะมีลักษณะการสอนแบบบรรยายเป็นการสอนที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ครูผู้สอน ฉะนั้นสื่อการสอนที่จะนำมาใช้จะมีลักษณะเป็นเครื่องช่วยสอนซึ่งจะมีความสมบูรณ์ได้จำเป็นต้องมีครูช่วยอธิบายเนื้อหาให้กับนักเรียน สื่อการสอนที่ประกอบการสอนแบบบรรยายหรือกิจกรรมกลุ่มใหญ่ ได้แก่ กระดานขอลูก สไลด์ ฟิล์มสตริป แผ่นใส ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง แผนภูมิ ไคอะแกรม แผนสถิติ ของจริง ของจำลอง การสาธิตประกอบการบรรยาย เป็นต้น

2. สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับกิจกรรมกลุ่มย่อย เน้นนักเรียนกลุ่มเป็นหลัก การเรียนเน้นการออกความคิดเห็นของผู้ร่วมกลุ่มแต่ละคน ฉะนั้นการใช้สื่อการสอนสำหรับการสอนแบบ

กลุ่มย่อยจึงแทบไม่จำเป็นต้องใช้สื่อ อย่างไรก็ตามกิจกรรมกลุ่มย่อยก็ยังมีส่วนเริ่มต้นโดยครู ส่วนการดำเนินการอภิปรายเป็นของการเรียน และการรายงานผลเป็นผลสรุปของการเรียนของผู้แทนแต่ละกลุ่ม โดยในส่วนการสรุป ผลรวมอาจจำเป็นต้องอาศัยสื่อเข้าช่วยได้ อาทิเช่น การใช้แผ่นใสหรือกระดานคำสำหรับครูในช่วงเริ่มต้น การใช้สื่อประกอบการแสดงความคิดเห็นขณะอภิปราย อาจเป็นแผนภูมิ แผนสถิติ รูปภาพ หรือการเขียนผลสรุปลงบนแผ่นใสหรือกระดานคำหรือใช้เอกสารประกอบการอภิปราย ในช่วงการรายงานอาจใช้สื่อ เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมุติ การใช้แผนภูมิ การใช้แผ่นใส การแจกเอกสารสิ่งพิมพ์ เป็นต้น

3. สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับกิจกรรมรายบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างไปจากสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในกิจกรรมทั้งสองแบบดังกล่าวซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีสื่อการเรียนการสอนเป็นเพียงส่วนประกอบ ส่วนสื่อการเรียนการสอนสำหรับกิจกรรมเป็นรายบุคคลนั้นจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะเนื่องจากสื่อการเรียนการสอนนี้จะทำหน้าที่แทนครู สื่อการสอนประเภทนี้จะมีความสมบูรณ์ในตัวเอง นักเรียนจะรู้ได้จากการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อ ตลอดจนมีแบบฝึกหัดและแบบประเมินผลให้นักเรียนวัดผลหลังจากจบบทเรียนอีกด้วยสื่อการสอนที่จะนำมาใช้กับกิจกรรมนี้ คือ ชุดการสอน (Packages) บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) ซึ่งครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่สามารถผลิตหรือวางแผนที่จะจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนไว้ให้กับนักเรียน เพื่อสนองความต้องการตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้แก่ นักเรียนที่เรียนได้เร็ว หรือช้า นักเรียนที่ต้องการซ่อมเสริมบทเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น ในปัจจุบันอาจนำสื่อประสมหลายอย่างเข้าไปด้วย เช่น การใช้เทปสไลด์ ภาพนิ่ง ภาพยนต์ เทปโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

คุณภาพของสื่อที่จะนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนสังคมศึกษา เพื่อให้มีประสิทธิภาพครูจะต้องเลือกและใช้สื่อตามจุดประสงค์ของนักเรียนและครูผู้สอน ในการที่จะช่วยถ่ายทอดสารให้นักเรียนได้รับความรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพิจารณาความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ทั้งนี้การใช้สื่อจะต้องให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการใช้สื่อด้วยตนเองให้มากที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน ซึ่งต้องอาศัยเครื่องมือในการวัดเพื่อประเมินนักเรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่วางไว้เพียงใด ดังที่ นอร์แมน อี กรอนลันด์ (Norman E. Gronlund 1976: 17-18) ได้อธิบายไว้ว่าโดยทั่วไปการประเมินผลการเรียนมีจุดประสงค์สำคัญ 2 ประการคือ

1. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าในการเรียนรู้ระหว่างการเรียนการสอน (Formative evaluation)
2. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนเพื่อดูว่าการเรียนการสอนนั้นประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ (Summative evaluation)

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 8-10) ได้กำหนดให้มีการประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน จึงให้มีการประเมินผลระหว่างเรียนและการประเมินปลายภาคเรียน กล่าวคือ

1. การประเมินผลระหว่างเรียน คือ การประเมินผลความสามารถของนักเรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้
  - 1) เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานเดิมของนักเรียน
  - 2) เพื่อศึกษาว่านักเรียนบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใดเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนของนักเรียนและเป็นการพัฒนาวิธีการสอนของครูต่อไป
  - 3) เพื่อใช้ข้อมูลจากการประเมินผลเป็นส่วนประกอบในการตัดสินความสามารถของนักเรียนให้เหมาะสมถูกต้องยิ่งขึ้น

ทั้งนี้การประเมินผลระหว่างภาคจะต้องประเมินผลให้สอดคล้องตามจุดประสงค์การเรียนรู้ถ้าหากพบว่า นักเรียนยังไม่บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ก็ให้ครูทำการซ่อมเสริมในจุดประสงค์ที่ไม่ผ่านนั้น การประเมินผลแบบนี้โดยมากใช้การสอบเมื่อจบบทเรียนหรือจบเรื่องที่เรียนแต่ละครั้ง แบบทดสอบที่ใช้มักจะเป็นแบบทดสอบที่ครูผู้สอนเป็นผู้สร้างขึ้นเองและนอกจากนี้อาจใช้วิธีการสังเกตความก้าวหน้าหรือข้อบกพร่องของนักเรียน การประเมินผลที่ทำก่อนเริ่มต้นการเรียนและการประเมินผลระหว่างการสอน เรียกอีกอย่างว่าการประเมินเพื่อวินิจฉัย (Diagnostic evaluation) (นาคยา ภัทรแสงไทย 2525: 328-329) เป็นการประเมินผลก่อนการเรียนที่สามารถช่วยครูให้ได้ข้อมูล เช่นความรู้ เจตคติ ทักษะที่นักเรียนมีมาแล้ว และจะเป็นสิ่งสนับสนุนหรือเป็นข้อจำกัดให้ครูและนักเรียนได้บรรลุจุดประสงค์หรือไม่ การประเมินผลเพื่อวินิจฉัย อาจทำได้ใน

ระหว่างการสอนเพื่อช่วยครูได้พิจารณาว่า เจตคติที่นักเรียนมีต่อครู นิสัยส่วนตัว สัมพันธภาพกับพ่อแม่หรือกลุ่มเพื่อน กำลังมีผลต่อความก้าวหน้าของนักเรียนที่จะบรรลุจุดประสงค์ที่ต้องการหรือไม่

2. การประเมินผลปลายภาคเรียน คือการประเมินเมื่อสิ้นสุดการสอนในรายวิชาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบผลการพัฒนาด้านการเรียนรู้ทั้งหมดในรายวิชาที่เรียนว่านักเรียนมีความสามารถในระดับใด โดยครูจะต้องประเมินให้สอดคล้องตามจุดประสงค์ของรายวิชา

อย่างไรก็ตามการวัดและประเมินผลนักเรียนในระหว่างการเรียนการสอนนับว่ามีความสำคัญต่อนักเรียนและครูอื่นที่จะช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ให้มากที่สุด จากผลการประเมินระหว่างเรียนที่ครูได้รับอาจนำไปปรับปรุงการสอนให้นักเรียน เข้าใจดีขึ้นหรือครูอาจจะแจ้งให้นักเรียนทราบถึงจุดอ่อนในการเรียนของนักเรียนและเสนอแนะการปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นครูจึงควรให้ความสำคัญในการประเมินผลระหว่างเรียนมากกว่าจะไปเน้นหนักในการประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียนในปลายภาคเป็นระดับคะแนนในตอนสิ้นสุดการเรียน เพราะไม่ได้ช่วยปรับปรุงการเรียนแต่อย่างใด

ในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา พฤติกรรมที่จะต้องวัดตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนสังคมศึกษา เน้นวัดด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติ ดังที่ ไบรอน จี แมสเซียลัส และ ซี เบนจามิน คอกซ์ (Byron G. Massialas and C. Benjamin Cox 1966 : 245-270) มีความเห็นที่ว่าพื้นฐานการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์ที่สำคัญ 2 ด้าน คือจุดประสงค์ด้านความรู้ ประกอบด้วยความรู้และทักษะทางสติปัญญา และจุดประสงค์ด้านเจตคติ ประกอบด้วยเจตคติและค่านิยม กล่าวคือจุดประสงค์ด้านความรู้ความเข้าใจเป็นระดับการเรียนรู้จากง่ายไปถึงความยากและซับซ้อน หรือความรู้จากข้อเท็จจริงไปถึงความรู้จากการสังเคราะห์และประเมินค่า ซึ่งจัดอันดับได้ 6 ระดับ คือ 1) ความรู้ 2) ความเข้าใจ 3) การนำไปใช้ 4) การวิเคราะห์ 5) การสังเคราะห์ 6) การประเมินค่า ในระดับที่ 1 ความรู้เป็นความสามารถในการจำได้ ระลึกได้ ส่วนระดับที่ 2 ถึง 6 เป็นระดับความสามารถของทักษะและความสามารถทางสติปัญญา จุดประสงค์ด้านเจตคติและค่านิยม เป็นการวัดและประเมินผลพฤติกรรมทางเจตคติและค่านิยม จำแนกเป็น 5 ระดับ จากระดับต่ำมากของการรับรู้จนถึงระดับสูงสุดของรูปแบบค่านิยมของสากลไปสู่ปรัชญาของชีวิต ซึ่งสามารถจำแนกจุดประสงค์ด้านเจตคติ ดังนี้

1. การยอมรับหรือสนใจ
  - 1.1 การรับรู้
  - 1.2 ตกลงใจรับรู้

- 1.3 ตัดสินใจเลือกที่จะสนใจ
2. การตอบรับ
  - 2.1 ยินยอมถึงเฉย
  - 2.2 ตกใจตอบรับ
  - 2.3 พอใจที่จะตอบรับ
3. การประเมินค่า
  - 3.1 ยอมรับคุณค่า
  - 3.2 ชอบในคุณค่า
  - 3.3 การตัดสินใจ
4. การรวบรวม
  - 4.1 กระบวนการคิดของคุณค่านิยม
  - 4.2 รวบรวมคุณค่าอย่างเป็นระบบ
5. แสดงลักษณะโดยค่านิยมหรือค่านิยมที่ซับซ้อน
  - 5.1 วางหลักการ ลงความเห็น
  - 5.2 แสดงลักษณะ

การวัดผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมพฤติกรรมตามจุดประสงค์ทุกด้าน จำเป็นต้องใช้เทคนิคหรือเครื่องมือหลายวิธี ซึ่งต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับจุดประสงค์ของบทเรียนให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน ดังที่ ริชาร์ด ซี ฟิลลิปส์ (Richard C. Phillips 1974: 303-317) ได้เสนอแนะเทคนิคการประเมินผลที่เหมาะสมโดยเฉพาะในวิชาสังคมศึกษา ได้แก่ การใช้แบบทดสอบมาตรฐานและแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น การสังเกต รายงาน การอภิปรายกลุ่มย่อย แบบสอบถามประเมินค่า การบันทึกกิจกรรมของนักเรียน อัดซีวประวัติ การจับบันทึก การเยี่ยมบ้าน สังคมมิติ ทะเบียนสะสม เป็นต้น แบบสอบที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ มีดังนี้

1. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ

ครูผู้สอนสังคมศึกษาส่วนมากใช้แบบทดสอบแบบอัตนัยและปรนัย การใช้แบบทดสอบแบบเดียวจะไม่สามารถวัดความเข้าใจนักเรียนได้อย่างแท้จริง แต่ควรใช้หลายแบบตามความเหมาะสม นอกจากแบบอัตนัยและปรนัย สำหรับใช้วัดความรู้ความเข้าใจแล้ว ยังมีแบบเติมคำ ถูก-ผิด จับคู่ และแบบทดสอบมาตรฐาน ซึ่งจะมีข้อดีและข้อจำกัดเฉพาะอย่างแตกต่างกันไป ครูจึงควร

พิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน

2. แบบทดสอบวัดทักษะการเรียนรู้

การวัดทักษะพื้นฐานที่สัมพันธ์ในการเรียนสังคมศึกษา ได้แก่ ความเข้าใจแผนที่ การอ่านแผนภูมิและกราฟ การใช้เอกสารอ้างอิง และการใช้ดัชนี การวัดความสามารถในสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ การหาข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การตีความข้อมูล และการใช้หลักการ การวัดทักษะการเรียนรู้และการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญมาก ได้แก่ การประเมินข้อมูล การใช้เอกสารอ้างอิง การแยกความคิดเห็นจากข้อเท็จจริง การอ่านกราฟ การตีความข้อมูลจากสถิติ การเข้าใจอคติในข้อมูลเอกสาร รวมทั้งทักษะการใช้วัสดุสารในห้องสมุด ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับนักเรียนสังคมศึกษา ดังนั้นการวัดทักษะของนักเรียนจึงต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และต้องประเมินผลจากผลการปฏิบัติของนักเรียนเป็นสำคัญ

3. แบบทดสอบวัดเจตคติ

นักการศึกษาหลายท่านมีความเห็นพ้องกันว่า จุดประสงค์ด้านเจตคติเป็นจุดประสงค์ที่วัดได้ยาก ไม่เพียงเท่านั้นครูผู้สอนสังคมศึกษายังต้องใช้ความพยายามที่จะวินิจฉัยในการวางแผนการสอนเพื่อพัฒนาเจตคตินักเรียนอีกด้วย เนื่องจากเจตคติของบุคคลอาจจะถูกกำหนดจากวิถีชีวิต บุคลิกภาพ การปกครองหรือศาสนา เครื่องมือในการวัดเจตคติได้รับการพัฒนาแบบทดสอบขึ้นอย่างมากมาย อาทิ เช่น แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันมาก

ลักษณะการประเมินผลการเรียนสังคมศึกษาที่ดี เพื่อให้การเรียนการสอนสังคมศึกษามีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องคำนึงและตระหนักถึงลักษณะของการประเมินผลที่ดี ดังนี้

1. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนต้องมีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนการสอนของบทเรียน
2. การวัดและประเมินผลในวิชาสังคมศึกษาจะต้องประเมินพฤติกรรมนักเรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา ทักษะในการเรียนสังคมศึกษาและเจตคติที่พึงประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา
3. การประเมินผลจะต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องและประเมินทุกครั้งเมื่อจบบทเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
4. ครูผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือก เครื่องมือในการวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และความสามารถของนักเรียน โดยพิจารณานักเรียนทั้งจากรายบุคคลและทั้งกลุ่ม
5. การวัดและประเมินผลควรจะทำอย่างมีระบบ กล่าวคือ ควรมีการวางแผนอย่างมีระเบียบ เริ่มจากการพิจารณาจุดประสงค์ เพื่อเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เครื่องมือในการวัดผล

ตลอดจนนำผลการประเมินมาเปรียบเทียบและรายงานผลความก้าวหน้าแก่นักเรียนเพื่อนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

นักเรียนสามารถเรียนได้ดีที่สุดเมื่อนักเรียนมีความสะดวกสบายทางกายภาพ และทางอารมณ์ (Leonard S. Kenworthy 1962: 36) การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนอกจากขึ้นอยู่กับครู นักเรียน และเทคนิควิธีการสอนแล้ว สภาพแวดล้อมทางโรงเรียนก็เป็นส่วนสนับสนุนให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จที่สำคัญอย่างหนึ่ง สภาพแวดล้อมทางโรงเรียนมีตั้งแต่ ที่ตั้ง และลักษณะอาคารสถานที่ บริเวณ รวมไปถึงบรรยากาศการอยู่ร่วมกันของนักเรียนและครูในชั้นเรียนด้วย การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมจะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ โดยแยกกล่าวเป็น 2 ประเด็น คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และบรรยากาศในชั้นเรียน

4.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพหมายถึง ลักษณะแวดล้อมทางวัตถุ เช่น อาคารเรียน ห้องเรียน และบริเวณโรงเรียนรวมทั้งระบบแสงสว่าง การถ่ายเทอากาศ อากาศและสภาพแวดล้อมมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญอกงามทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมของนักเรียนอยู่มาก

อาคารและสภาพแวดล้อม นอกจากเป็นที่พักอาศัย มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้แล้ว ยังเป็นที่พบปะสังสรรค์ มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างครูและนักเรียน ทั้งยังเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของนักเรียนและชุมชน นอกจากนั้นอาคารและสภาพแวดล้อมยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม สติปัญญา และสังคมของนักเรียนและครูอีกด้วย พื้นที่นอกอาคารไม่เพียงแต่จะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและมีคุณค่าทางการศึกษาเท่านั้น ยังให้ประโยชน์ในการสังสรรค์ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน ครูด้วยกันหรือนักเรียนด้วยกัน นอกเวลาเรียน

สภาพแวดล้อมที่ดีช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ก่อให้เกิดความรัก และภูมิใจในสถาบัน สภาพแวดล้อมที่จะทำหน้าที่และให้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ได้สูงที่สุดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ดังเช่น รีคเคอร์ วาร์ด เกลน (Reeder Ward Glen 1958: 210) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักในการเลือกที่ตั้งของโรงเรียน ดังนี้ คือ

1. ควรระยะทางไกลหรือมีการคมนาคมไปมาสะดวก
2. ควรตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ปราศจากสิ่งรบกวนทางเสียง กลิ่น และแหล่งอบายมุข
3. มีขนาดพื้นที่กว้างพอเพียงสำหรับสร้างอาคารเรียน สถานที่ว่างสำหรับการเป็นที่

พักผ่อนหย่อนใจ

พอล คัมบลิว ซีเกอร์ (Paul W. Seager 1961:5-6) เสนอว่าการวางแผนผังโรงเรียนที่ดีควรจัดวางแปลนอย่างดีในการระบายอากาศ และแสงสว่าง ภายในบริเวณโรงเรียน ควรจัดวางตัวอาคารให้เหมาะสมกับเนื้อที่ ความสวยงาม ความสะดวกสบายและประโยชน์ที่ได้

การศึกษาแบบใหม่ได้มุ่งให้ความสำคัญของห้องเรียนว่ามีผลต่อการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดสภาพห้องเรียนจึงต้องมีสภาพแวดล้อมที่ทำให้นักเรียนมีความพอใจและมีความสะดวกสบาย เลียนวาร์ค เอส เคนเวิร์ทธี (Leonard S. Kenworthy 1962: 36) เห็นว่าห้องเรียนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ดีมีคุณค่าจะต้องมีที่นั่งสบาย แสงสว่างพอเพียง การระบายอากาศ สบายในห้องเรียน มีสภาพแวดล้อมที่น่าเรียน

การจัดสภาพห้องเรียนที่เหมาะสมจะช่วยให้บรรยากาศของห้องเรียนน่าเรียนไม่น่าเบื่อหน่ายและยังเป็นการเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควรยึดหลักเกณฑ์สำคัญ ดังนี้ (ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523: 6-11)

1. การจัดสภาพห้องเรียนนั้นต้องคำนึงถึงลักษณะการเรียนการสอนและวิธีการสอนโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการใช้ เช่นจะใช้เพื่อบรรยายกลุ่มใหญ่ หรือเพื่อใช้สอนกลุ่มย่อย จึงควรจัดสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องกับการใช้ นอกจากนี้ในการจัดห้องเรียนต้องคำนึงถึงบรรยากาศที่ต้องการให้เกิดขึ้น เช่นต้องการให้นักเรียนได้ทำการอภิปรายโดยทั่วถึงทุกคน การจัดที่นั่งในลักษณะวงกลมจะให้บรรยากาศดังกล่าวดีกว่า การจัดที่นั่งแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในบางคราวการจัดห้องควรจะได้คำนึงถึงความสะดวก ความยืดหยุ่นของการใช้ เช่น จัดเป็นห้องขนาดใหญ่แต่มีแนวกันแบบพับเก็บได้สะดวก

2. โต๊ะ เก้าอี้ ควรเป็นแบบที่เบาไม่เหอะหะ เพื่อสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายหรือปรับปรุงลักษณะภายในห้องเรียน สำหรับการจัดเก้าอี้ที่นั่งเรียนในห้องเรียนพึงระวังอย่าให้มีการบังกัน ทำให้เห็นครูหรือกระดานดำไม่สะดวก อาจจัดเก้าอี้ให้สลับกัน คือไม่ต้องจัดให้ตรงกับแถวหน้า เหมือนกันหมด สำหรับครูซึ่งเป็นจุดสำคัญที่นักเรียนจะให้ความสนใจและติดตามการสอนไปได้ตลอด จำเป็นต้องให้นักเรียนได้มองเห็นโดยทั่วหน้า มิฉะนั้นนักเรียนอาจหันความสนใจไปกับสิ่งต่างๆ ดังนั้นอาจต้องยกพื้นครูให้สูงขึ้น เพื่อจะให้นักเรียนมองเห็นโดยทั่วถึงหรืออาจทำห้องบรรยายแบบยกพื้นด้านหลังสูงแล้วเทต่ำลงมาด้านหน้า ลักษณะเช่นนี้เป็นห้องเรียนซึ่งเหมาะสมแก่การสาธิต เพราะนักเรียนจะเห็นครูได้ชัดเจน

3. เสียง ในการสอนนั้นต้องคำนึงว่าต้องการบรรยายฝ่ายเดียวหรือต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนความคิด ถ้าต้องการแลกเปลี่ยนจำต้องให้เกิดการโต้เถียงจากผู้ทุกคน การใช้เครื่องขยายเสียงต้องคำนึงถึงเสียงสะท้อนด้วย

4. ไฟฟ้าและแสงสว่าง แสงสว่างภายในห้องเรียนจะได้จากแสงธรรมชาติและแสงจากหลอดไฟ แสงที่ได้จากธรรมชาติบางแห่งอาจสว่างเกินไป เช่นบริเวณใกล้หน้าต่าง จึงควรจะได้มีการกันแสงไว้บ้าง สำหรับแสงที่ได้จากหลอดไฟ ควรจะได้มีการติดตั้งหลอดไฟในตำแหน่งที่พอเหมาะ สำหรับการใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าควรจะได้มีการติดตั้งปลั๊กไฟในตำแหน่งที่เหมาะสม เช่น ที่พื้นห้องเรียน หรือที่ผนังห้องเรียนโดยรอบ เพื่อจะได้สะดวกแก่การใช้

5. การระบายอากาศ ในห้องเรียนจำเป็นต้องมีการถ่ายเทอากาศ โดยการติดตั้งหน้าต่างให้ถูกทิศทางลม เกิดการหมุนเวียนของอากาศโดยสะดวก

6. อุปกรณ์โสต การเลือกใช้และติดตั้งอุปกรณ์โสต ต้องให้ความระมัดระวัง เช่น การติดตั้งจอในห้องเรียนถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัสการติดตั้งจอมุมห้องจะเก็บกนกได้มาก แต่ถ้าเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้า การตั้งจอด้านหน้าห้อง (ด้านแคบ) จะเก็บกนกได้มาก อาจใช้จอชนิดม้วนได้คิดไว้เหนือกระดานดำ จะทำให้ใช้ได้ทั้งกระดานดำและจอ อุปกรณ์ที่ใช้มากอีกอย่างคือ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์

นอกจากนั้น สุนทรวิวัฒน์ (2528: 79) ได้เสนอปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เหนี่ยวนำส่งเสริม จูงใจ และปลูกเร้าให้การเรียนบังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน ว่าสภาพของสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนที่มีลักษณะ 4 ประการ คือ ความสงบ มีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกซึ่งรวมถึงแหล่งวิทยากรในชุมชน ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ และความสะอาดมีระเบียบและเรียบง่าย

การจัดห้องเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความแตกต่างจากห้องเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาอยู่มาก ทั้งนี้เพราะหลักสูตรกิจกรรม ความต้องการทางด้านพื้นที่และสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันมากทีเดียว มีบางวิชาที่ใช้อุปกรณ์ เครื่องใช้แสงสีที่เหมือนกันได้ เพียงแต่ห้องเรียนในระดับมัธยมศึกษา ต้องการบริเวณสำหรับการปรึกษาหารือ การวิเคราะห์ข้อมูลหรือความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป ห้องเรียนโดยทั่วไปสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา ต้องการพื้นที่กว้าง แสงสว่างพอเหมาะ มีการตกแต่งที่เปลี่ยนแปลงเสมอ มีที่เก็บของกระดานชอล์ก และบริเวณสำหรับแสดงผลงาน หรือตีพิมพ์ต่าง ๆ ด้วย

การจัดห้องเรียนในการเรียนการสอนสังคมศึกษา สิทธิพร (2526: 172-175) มีความเห็นว่าห้องเรียนควรเป็นห้องที่มีเนื้อที่เพียงพอในการที่จะให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อย่างสะดวก อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอยู่เสมอ โต๊ะ เก้าอี้ ในชั้นเรียนต้องพร้อมที่จะโยกย้าย

หรือคัดแปลงเป็นรูปแบบต่างๆ ใ้ได้ง่ายและรวดเร็ว นอกจากนั้นอาจจัดให้มีมุมกิจกรรมในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งอาจเป็นชั้นวางป้ายนิเทศ หนังสืออ่านประกอบ วารสาร รายงาน หนังสือพิมพ์ เกมการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา อุปกรณ์การสอน เช่น แผนที่ ลูกโลก รูปภาพ เป็นต้น

การจัดสภาพห้องเรียนที่ดีไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างถาวรแต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามลักษณะบทเรียนหรือกิจกรรมและความเหมาะสม รูปแบบการจัดที่นั่งสำหรับนักเรียนที่สำคัญมีดังนี้ (ประคินันท์ อุปรมัย 2523: 142-143)

รูปแบบที่ 1 นักเรียนนั่งกันเป็นแถว และทุกคนนั่งหันหน้าเข้าหาครูซึ่งอยู่หน้าชั้นเรียน เหมาะกับกิจกรรมการสอนแบบบรรยายที่ต้องการเน้นเนื้อหาสาระสำคัญ หรือต้องการให้นักเรียนทุกคนหันหน้ามาฟังโดยทั่วๆกัน

รูปแบบที่ 2 นักเรียนนั่งรวมกันเป็นกลุ่มๆ โดยต่อโต๊ะเรียงกัน นักเรียนในแต่ละกลุ่มนั่งหันหน้าเข้าหากัน ครูอาจเดินไปยืนอยู่ที่กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดก็ได้ เป็นการทำงานกลุ่มหรือฝึกให้นักเรียนรู้จักวิธีปรับตัวเข้าหากัน ในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

รูปแบบที่ 3 นักเรียนนั่งเป็นแถวรูปครึ่งวงกลมซ้อนกัน 2 หรือ 3 วง และมีครูนั่งอยู่ตรงจุดศูนย์กลางของวงกลมเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวาง

การจัดที่นั่งแบบ 2 และ 3 จะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษามากกว่าแบบที่ 1 เพราะการนั่งแบบ 2 และ 3 จะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญาของนักเรียนได้มากกว่า การจัดที่นั่งให้นักเรียนแบบที่ 1 เพราะนักเรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรม ทำงานร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแก่กันและกันได้มากกว่า อันเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่จะให้นักเรียนบรรลุจุดประสงค์ของบทเรียน สำหรับรูปแบบการจัดที่นั่งให้กับนักเรียนนอกจาก 3 แบบ ดังกล่าวแล้ว ยังมีลักษณะการจัดที่นั่งให้กับนักเรียนในแบบอื่นๆ อีก เช่น การจัดให้นักเรียนนั่งเป็นรูปตัวยู หรือ เกือกม้า และการจัดให้นักเรียนนั่งเป็นรูปวงกลม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีโอกาสร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นสำคัญ

นอกจากนี้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจในร่มของนักเรียน ยังเป็นสถานที่ที่จะช่วยเสริมทางสังคมของนักเรียนได้เป็นอย่างดี เพราะนักเรียนย่อมมีความต้องการได้สมาคมและสนทนากับกลุ่มเพื่อนของตนนอกชั้นเรียน ซึ่งนักเรียนมักจะได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดจากเพื่อน ครู นักศึกษาฝึกสอน และคนอื่นๆจากการสนทนาและพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการนี้เป็นอย่างมาก สถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจในร่มของนักเรียนจะต้องเป็นศูนย์กลางที่รวมของนักเรียนและไม่ควรอยู่ติดกับ

ห้องสมุด หอประชุม หรือโรงอาหาร ในบริเวณควรจัดให้มีโต๊ะ เก้าอี้นั่งทำงานได้เป็นกลุ่มย่อยๆ มีการตกแต่งบริเวณมีบริการต่างๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ พิมพ์ดีด ตู้เครื่องพิมพ์ดีดหยอดเหรียญ (เมธี ปิณฑานนท์ 2528 : 80)

4.2 บรรยากาศในชั้นเรียน

บรรยากาศในชั้นเรียนเป็นสภาพหรือสิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยาซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมของครู ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน บรรยากาศของห้องเรียนย่อมมีอิทธิพลต่อสภาพจิตหรืออารมณ์ของนักเรียน ผู้มีจิตใจแจ่มใส กระฉับกระเฉงมีความสนใจย่อมช่วยเสริมให้เรียนรู้ได้ดีและได้มาก (Frances Lawrenz 1976 : 315)

คาร์ล โรเจอร์ (Carl Roger 1969 : 157-164) นักจิตวิทยามีความเห็นว่าการคำนึงถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความคิดกับความรู้สึก ท่าทีที่มีต่อกัน ตลอดจนเจตคติ ค่านิยม ความเชื่อ ควรได้รับความสนใจและให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการเน้นทางวิชาการและสติปัญญา เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่มีบรรยากาศไม่ตึงเครียดเป็นการเสริมความอบอุ่นมั่นใจ และเชื่อถือกันระหว่างครูและนักเรียน จึงย่อมจะเอื้ออำนวยการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสุขภาพจิตของนักเรียนได้มาก ดังนั้นบรรยากาศในชั้นเรียนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์อันดีแก่ ปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกันเองมีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ซึ่ง พรณี ชูชัย (2522 : 261-263) ได้สรุปแนวคิดของนักจิตวิทยาว่าองค์ประกอบ 6 ประการที่ครูต้องคำนึงในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาความสำเร็จในการเรียน ดังนี้

1. บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) ครูผู้สอนกระตุ้นให้กำลังใจและเชื่อในความสามารถของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน
2. บรรยากาศที่มีอิสระ (Freedom) นักเรียนมีอิสระที่จะเลือก ตัดสินใจที่จะศึกษาค้นคว้า บรรยากาศเช่นนี้จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ นักเรียนมีความมั่นใจในตนเองและไม่เกิดความตึงเครียด
3. บรรยากาศซึ่งมีการยอมรับนับถือ (Respect) ครูให้ความยอมรับนับถือนักเรียน นักเรียนจะรู้สึกว่าตนมีคุณค่า และมีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผลต่อการร่วมทำกิจกรรมต่างๆของนักเรียน

4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) ครูมีความเข้าใจเป็นมิตร ยอมรับ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือจะทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจอยากเข้าไปติดต่อด้วย สิ่งเหล่านี้จะส่งผลมายังการเรียนของนักเรียน บรรยากาศที่มีความอบอุ่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและนักเรียนรู้ว่าครูเอื้ออาทร จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรักในโรงเรียนและรักที่จะเรียน

5. บรรยากาศการควบคุม (Control) เป็นความจำเป็นที่ครูจะต้องฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัยแต่มีได้้อยู่ภายใต้การควบคุมลงโทษ โดยครูผู้สอนที่แจ้งทำความเข้าใจความสำคัญของระเบียบแก่นักเรียนก่อน

6. บรรยากาศของความสำเเร็จ (Success) เป็นการเห็นชอบจากครูที่มีความสำคัญต่อนักเรียนจะมีผลต่อความสำเเร็จในการกระทำกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นการพูดถึงจุดที่นักเรียนประสบความสำเร็จมากกว่าพูดเกี่ยวกับความล้มเหลว

ในการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนสังคมศึกษาในชั้นเรียนนั้นอาจมีการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ บ้าง โดยเฉพาะการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดี มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เป็นพลเมืองที่คิดเป็น ทำเป็นอย่างมีเหตุผล รวมทั้งการมีเจตคติที่ดีอีกด้วย การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจึงต้องเอื้อให้นักเรียนได้พัฒนาในสิ่งดังกล่าว ซึ่ง สิริวรรณ ศรีพหล (2526: 172-174) ได้สรุปแนวทางการจัดบรรยากาศในห้องเรียนสำหรับครูที่จะนำไปปฏิบัติต่อไปนี้

1. บรรยากาศของการเรียนการสอนในชั้นเรียนครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีพัฒนาการในทางสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างเต็มที่ โดยการฝึกฝนการดำเนินชีวิตของนักเรียน ฝึกฝนการใช้สติปัญญาคือมีกระบวนการในการคิดอย่างมีเหตุผล การมีเจตคติที่ดีต่อผู้อื่น การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รวมทั้งการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่นอีกด้วย

2. การจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่ดีต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการควบคุมตนเองและรับผิดชอบตนเอง โดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด ให้โอกาสนักเรียนในการค้นหาวิธีการเรียนด้วยตนเอง โดยครูคอยให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้น

3. การจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่ดี จะต้องส่งเสริมให้นักเรียนให้มีความคิดและแนวการปฏิบัติแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้อาจเริ่มมาจากครูเป็นตัวอย่างที่ดี มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ยอมรับมติของกลุ่ม

นอกจากนี้บรรยากาศการเรียนรู้นักเรียนเป็นสิ่งผู้บริหารในฐานะที่เป็นผู้นำในโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ให้บริการและประสานงานให้บรรยากาศของพฤติกรรมที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ให้

เกิดขึ้นในโรงเรียน เพื่อก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีภายในโรงเรียน นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2529: 107-110) ได้เสนอการสร้างบรรยากาศของพฤติกรรมที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ดังนี้

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศ ให้นักเรียนและครูผู้สอนอยู่ร่วมกันด้วยความรู้สึกเป็นมิตร มิใช่ตกอยู่ในอำนาจของความกลัว กล่าวคือการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อบรรยากาศในชั้นเรียนที่ครูให้คำบรรยายแล้วนักเรียนกล้าที่จะซักถามปัญหา หรือตอบปัญหา กล่าวอภิปรายแสดงความคิดเห็นโดยครูไม่แสดงอาการโกรธเมื่อถูกซักถามหรือนักเรียนอภิปรายไม่ถูกต้องตรงตามเจตคติของตน นอกชั้นเรียนก็เป็นสิ่งจำเป็นและจะช่วยส่งเสริมให้บรรยากาศภายในชั้นเรียนให้เกิดความเป็นมิตรยิ่งขึ้น ครูจะต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พบซักถามหรือวางตนเป็นมิตรกับนักเรียนนอกชั้นเรียนด้วย ผู้บริหารควรจัดสถานที่ที่จะให้ครูกับนักเรียนได้พบกัน ต้องให้มีชั้นนอกชั้นเรียน เช่น มีห้องให้นักเรียนและครูพบกันง่ายและเปิดโอกาสให้พบได้ตลอดเวลาที่เราให้มี (Open door policy)

2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน การเรียนรู้นอกจากนักเรียนจะได้รับจากครูแล้ว ยังเกิดจากนักเรียนกับนักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเองซึ่งภาษาและท่าทางของกมในวัยเดียวกันจะสื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจกันเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้นการจัดอำนวยความสะดวกที่เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและทำงานร่วมกันเป็นการสร้างบรรยากาศของสังคมที่เป็นกันเองระหว่างนักเรียนด้วยกันอีกด้วย

โดยสรุป การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนการสอน ผู้บริหารและครูจะต้องร่วมมือกันจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนทั้งทางด้านกายภาพและบรรยากาศในชั้นเรียน เนื่องจากสภาพแวดล้อมดังกล่าวเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ครูและนักเรียนดำเนินการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ กล่าวคือ ในด้านกายภาพควรสนใจสภาพของห้องเรียนว่าควรมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน เช่น จอภาพ เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์ เทปวิทยุ การติดตั้งปลั๊กไฟฟ้า โต๊ะ เก้าอี้ที่ออกแบบให้สามารถจัดได้หลายรูปแบบได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการระบายอากาศ แสงสว่างที่เหมาะสม และความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอ นอกจากนี้ควรจัดสถานที่ให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มนักเรียนนอกเวลาเรียน ตามสถานที่ต่างๆ อย่างพอเพียง เช่น ห้องสมุด ม้านั่งตามบริเวณโรงเรียน ห้องประชุม โรงอาหาร ห้องกิจกรรม สภาพแวดล้อมบรรยากาศในชั้นเรียนที่ไม่ดีจึงเครียดครูให้ความอบอุ่นและให้กำลังใจแก่นักเรียนอย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถและมีโอกาสร่วมกิจกรรมด้วยความอบอุ่นมั่นใจทุกคน ซึ่งสภาพการดังกล่าวย่อมจะเอื้ออำนวยการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสุขภาพจิตของนักเรียนได้มาก ทั้งนี้ครูต้องส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศ

สัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างนักเรียนด้วยกัน ทั้งในรูปแบบร่วมมือกันและการแข่งขันโดยควรเน้นการแข่งขันเป็นกลุ่ม

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

สุทธิพงษ์ สุชะจิระ (2521: 111) ได้วิจัยเรื่อง "สมรรถภาพสมองบางประการที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์" เพื่อศึกษาว่าการเรียนประวัติศาสตร์ ในระดับประถมศึกษาปีที่ 7 มัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง มีองค์ประกอบทางการใช้เหตุผล ภาษา ความจำ การรับรู้ และด้านมิติสัมพันธ์เพียงใด เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนจากสมรรถภาพสมองทั้ง 5 ด้าน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน 4 ระดับของปีการศึกษา 2520 คือระดับประถมศึกษาปีที่ 7 จำนวน 263 คน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 251 คน ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาจำนวน 112 คน และระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงจำนวน 107 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 733 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบทดสอบมาตรฐาน แบบทดสอบวัดความสามารถในด้านเหตุผล ภาษาและด้านมิติสัมพันธ์ และแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทำคะแนนผลการสอบวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม Stepwise Multiple Regression: CDC System 3100 ผลการวิจัยพบว่าสมรรถภาพสมองด้านความจำมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในทุกระดับชั้น

น้อมจิตต์ ชูสุวรรณ (2522: 60-62) ได้วิจัยเรื่อง "คุณธรรมนิยมของครูสังคมศึกษา" เพื่อศึกษาคุณธรรมนิยมครูผู้สอนสังคมศึกษาและเปรียบเทียบกับลักษณะคุณธรรมนิยมในทัศนะของนักการศึกษาที่บุคคลทั่วไป ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยสร้างแบบสอบถามขึ้นครอบคลุมเนื้อหา 5 หมวด คือหมวดจริยธรรม หมวดคุณธรรมของครู หมวดทัศนคติที่ต่อการเป็นครู และหมวดน้ำใจครู ใช้กับตัวอย่างประชากร คือนักศึกษาจำนวน 205 คนและบุคคลทั่วไปจำนวน 200 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ มีดัชนีเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าอัตราส่วนวิกฤต ผลการวิจัยพบว่าจริยธรรมด้านส่วนตัวจำเป็นมากที่สุดสำหรับครูสังคมศึกษา คือ การตรงต่อเวลา ส่วนจริยธรรมด้านการทำงานที่จำเป็นที่สุดคือ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน คุณธรรมของครูที่จำเป็นมากที่สุด คือความยุติธรรม ทัศนคติที่ที่ต่อการเป็นครูที่จำเป็นมากที่สุด คือ การแสวงหาความรู้ใส่ตนเองอยู่เสมอและในเรื่องน้ำใจครูที่จำเป็นมากที่สุดคือ การยินดีให้ความรู้แก่ผู้อื่น และปรารถนาที่ต่อ

ศิษย์โดยไม่มีอคติใดๆ ลำดับความสำคัญของคุณธรรมนิยมของครูสังคมศึกษาที่สำคัญมากที่สุด ได้แก่ การมีความรับผิดชอบและเอาใจใส่งานในหน้าที่ของตน ผลการเปรียบเทียบลักษณะคุณธรรมนิยมของครูสังคมศึกษาในทัศนะของนักการศึกษา และบุคคลทั่วไป ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในเรื่องการยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน อารมณ์มั่นคง การรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม ความประหยัดมัธยัสถ์และความอดทน

สุภรณ์ จงสืบพันธ์ (2522: 118-126) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การผลิตและการใช้ครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา" เพื่อศึกษานโยบายการผลิตครูปริญญาตรีของสถาบันผลิตครูปริญญาตรีระดับมัธยมศึกษาและคุณสมบัติของครูสังคมศึกษาที่ผู้ใช้ครูสังคมศึกษาต้องการ ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย 2 ประเภท ประเภทที่หนึ่งคือผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนวิธีสอนสังคมศึกษาในสถาบันผลิตครู ประเภทที่สองคือผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าสายสังคมศึกษา ครูสังคมศึกษาและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามความคิดเห็น นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยัมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏว่านโยบายในการผลิตครูปริญญาตรี ผู้บริหารในสถาบันผลิตครูส่วนใหญ่เน้นนโยบายด้านคุณภาพของนักเรียนโดยกำหนดคุณสมบัติของครูปริญญาตรีเป็น 3 ประการ คือความรู้เนื้อหาแม่นยำ มีความสามารถในการสอน และลักษณะของความเป็นครูที่ดี คุณสมบัติของครูสังคมศึกษาที่ผู้ใช้ครูสังคมศึกษาต้องการ หัวหน้าสาย สังคมศึกษามีความเห็นว่า ครูสังคมศึกษาควรมีความรู้อย่างแม่นยำเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในวิชา สังคมศึกษา และควรได้เรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นักเรียนส่วนใหญ่ชอบครูสังคมศึกษาที่มีความรู้แม่นยำเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในวิชาสังคมศึกษา และสามารถสอนเหตุการณ์ปัจจุบันได้ เข้าใจอย่างถูกต้อง

อรนันท บุษปประสิทธิ์ (2522: 90) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและผู้บริหารเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และหาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่นักเรียน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองแบบมากส่วนประเมิณค่าและแบบคำถามปลายเปิด กับตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร 25 โรงเรียน และผู้บริหารของนักเรียนจากโรงเรียนดังกล่าว 250 คน กลุ่มตัวอย่างประชากรได้จากสุ่มแบบธรรมดา วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยัมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที (z-test) และหาค่าร้อยละผลการวิจัยปรากฏว่า ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านการเรียนที่มีความสำคัญมากต่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นอันดับแรก ได้แก่ การตั้งใจเรียนและทำงานอย่างสม่ำเสมอ รองลงมาได้แก่ ความสามารถ

สรุปและจับใจความสำคัญในเนื้อหาวิชาได้อย่างถูกต้อง รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายในบทเรียนในแต่ละชั่วโมง

อัธยา หาญคำรงค์กุล (2523: 88-90) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถภาพครูสังคัมศึกษา" เพื่อศึกษาสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูสังคัมศึกษาและศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถภาพครูสังคัมศึกษาของผู้ผลิตครูสังคัมศึกษา ผู้ใช้ครูสังคัมศึกษาและผู้ประเมินครูสังคัมศึกษา ตลอดจนเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถภาพครูสังคัมศึกษาระหว่างผู้ผลิตกับผู้ใช้ และศึกษานิเทศก์กับครูสังคัมศึกษา กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มคือ กลุ่มผู้ผลิตครูสังคัมศึกษาจำนวน 50 คน กลุ่มผู้ใช้จำนวน 100 คน กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 300 คน และกลุ่มผู้ประเมินและติดตามผลจำนวน 50 คน และครูสังคัมศึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร 100 คน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t ผลการวิจัยพบว่าทุกกลุ่มเห็นว่าครูสังคัมศึกษาควรมีสมรรถภาพทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพ ด้านการสอน และด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละสมรรถภาพทั้ง 4 ด้าน พบว่าผู้ผลิตกับผู้ใช้มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ในด้านความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน การนำความรู้ไปบริการชุมชน การส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาตนเอง ความสามารถในการเขียนและใช้แผนการสอน ความสามารถในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน การใช้เทคนิคการสอน การผลิตและใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

จอมใจ หิรัญทรัพย์ (2524: 92-93) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และนักเรียนที่มีต่อครูสังคัมศึกษา" เพื่อศึกษาความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อบทบาท การปฏิบัติตามบทบาทและบุคลิกลักษณะของครูสังคัมศึกษา ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 175 คน ศึกษานิเทศก์ 30 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 675 คน โดยผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t (t -test) ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติตามบทบาทและบุคลิกลักษณะของครูสังคัมศึกษาที่นักเรียนคาดหวังว่าจำเป็นสำหรับครูผู้สอนสังคัมศึกษามากที่สุดได้แก่ การมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้ง ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเชื่อมั่น และเห็นคุณค่าของวิชาชีพครูสังคัมศึกษา

ธวัชไชย แสงจักร (2525: 42-44) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชาสังคัมศึกษา เรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในสังคมไทย" ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนของนักเรียน และทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา ระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับกลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนที่ใช้จริงในปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 80 คน แบ่งออกเป็น กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองกลุ่มละ 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ T-test สำหรับ Independent Sample ผลการทดลองพบว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษาสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนที่ใช้สอนจริงในปัจจุบัน

บุญชม ศรีสะอาด (2525: 4-5) ได้ทำวิจัยเรื่อง "รูปแบบของผลการเรียนในโรงเรียน" มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบของผลการเรียนในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เขตการศึกษา 10 จาก 30 โรงเรียนและ 40 ชั้นเรียน จำนวนนักเรียน 1415 คน และครูที่สอนวิชาสังคมศึกษา 30 คนรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบ 10 ฉบับ และแบบสอบถาม 1 ฉบับ ตัวแปรอิสระมีจำนวน 19 ตัวแปรตาม 3 ตัวได้แก่ผลสัมฤทธิ์ในวิชาสังคมศึกษา ทัศนคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาและทัศนคติทางสังคมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณ การวิเคราะห์อิทธิพลเฉพาะตัวและอิทธิพลร่วม การวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล และการวิเคราะห์ Path Analysis ผลการวิเคราะห์สรุปว่าบรรยากาศในชั้นเรียนมีอิทธิพลต่อผลการเรียน (แต่ไม่พบว่า เป็นอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุ) ด้านการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลต่อผลการเรียนทั้งสามด้าน ด้านแข่งขันมีอิทธิพลเฉพาะด้านทัศนคติทางสังคมศึกษาซึ่งเป็นอิทธิพลร่วม

พรเพ็ญ สุวรรณเคชา (2525: 153-154) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ทางวาจา กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประชากรศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตกรุงเทพมหานคร" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ทางวาจา ระหว่างครูกับนักเรียนกับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประชากรศึกษาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ครูวิชาประชากรศึกษาและนักเรียนที่กำลังเรียนวิชาประชากรศึกษา (ส.361) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2524 จำนวนครู 7 คน จำนวน นักเรียน 252 คนจาก 7 โรงเรียนที่เปิดสอนวิชาประชากรศึกษา รวบรวมข้อมูลใช้เทคนิคการ สังเกตพฤติกรรมทางวาจาของแพลน เคอร์ส และการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์วิชาประชากรศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าสถิติร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่าอัตราส่วนอิทธิพลทางอ้อมกับอิทธิพลตรง (I/D ratio) ของปฏิสัมพันธ์ทางวาจา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาประชากรศึกษาของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.435 กล่าวคือนักเรียนจะเรียนรู้

และมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ในสภาพการเรียนการสอนที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ได้เป็นผู้พูดเป็นผู้กระทำ ส่วนสภาพการเรียนการสอนที่ครูบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ครูเป็นผู้พูดนักเรียนไม่ค่อยมีโอกาสได้แสดงออก ซึ่งครูใช้อิทธิพลทางอ้อมน้อยอิทธิพลทางตรงมากก็มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเช่นกัน กล่าวคือนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนน้อยด้วย

ศึกษาศาสตร์ บุญบา .(2526 : 62) ได้ทำการทดลอง "ผลการสอนโดยวิธีใช้สถานการณ์จำลองและวิธีไม่ใช้สถานการณ์จำลองวิชาสังคมศึกษา หน่วยปัญหาในโลกปัจจุบัน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการสอนโดยวิธีใช้สถานการณ์จำลองและวิธีไม่ใช้สถานการณ์จำลองในการเรียนวิชาสังคมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 60 คนแบ่งเป็น 2 กลุ่มละ 30 โดยให้นักเรียนกลุ่มทดลองเรียนจากการสอนโดยวิธีใช้สถานการณ์จำลองและให้นักเรียนกลุ่มควบคุมเรียนจากการสอนวิธีไม่ใช้สถานการณ์จำลองเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากผลต่างของคะแนนที่ได้จากผลต่างของคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนการทดลองสอนกับหลังการทดลองสอน ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม แล้วทดสอบหาความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยใช้ t-test แบบ Independent Group ในรูปคะแนนผลต่างระหว่างก่อนการทดลองสอนกับหลังการทดลองสอน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนจากการสอนโดยวิธีใช้สถานการณ์จำลองกับวิธีไม่ใช้สถานการณ์จำลองมีผลสัมฤทธิ์การเรียนไม่แตกต่างกัน

ณรงค์ กิจสนาโยธิน (2526 : 62) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคักสรร ซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางเชาว์ปัญญา กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เขตการศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคักสรรซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางเชาว์ปัญญา กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2525 ของโรงเรียนในเขตการศึกษา 7 จำนวน 414 คน โดยการสุ่มตัวอย่างประชากรแบบธรรมดา นำผลมาวิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS

ผลการวิจัยพบว่าตัวพยากรณ์ในองค์ประกอบคักสรรซึ่งไม่ใช่ความสามารถทางเชาว์ปัญญา ที่มีค่าสหสัมพันธ์ในทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ ความรู้สึกของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ประกอบด้วยความรู้สึกของนักเรียนต่อเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ความรู้สึกของนักเรียนต่อครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาและความรู้สึกของนักเรียนต่อบรรยากาศในชั้นเรียน องค์ประกอบที่กล่าวมานี้อิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อเนื้อหาวิชาต่อครูผู้สอนและต่อบรรยากาศในชั้นเรียนแล้ว นักเรียนจะเรียนอย่างมีความสุข ครูและนักเรียนได้ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้จากการเรียน นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

ทงศ์ศรี อินทพัฒน์ (2526: 114-115) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติต่อวิชาชีพของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา" เพื่อศึกษาทัศนคติต่อวิชาชีพของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติต่อวิชาชีพของครูสังคมศึกษา แล้วนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งประกอบด้วยครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาจำนวน 661 คนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที

ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูสังคมศึกษามีทัศนคติเห็นด้วยในระดับมากที่สุดว่าครูสังคมศึกษาควรมีความสามารถทั้งวิชาการและวิชาชีพและต้องมีคุณสมบัติของครูสังคมศึกษาคือมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความอยากรู้อยากเห็น เคารพเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถใช้คำพูดสื่อความหมายได้ชัดเจนถูกต้อง และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

วัลลภา จันทร์เพ็ญ (2527: 104-105) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ปัจจัยคัดสรรที่เกี่ยวข้องกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนระหว่างนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงและต่ำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ห้า ในเขตกรุงเทพมหานคร" เพื่อศึกษานิสัยในการเรียน ทัศนคติต่อการเรียนและความรับผิดชอบของนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง และนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ แล้วสร้างสมการทำนายสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงและต่ำ จากตัวทำนายที่ดีที่สุด กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 320 คน เป็นกลุ่มนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง 160 คนและกลุ่มนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ 160 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจของ ศรีสมร พุ่มสะอาด ที่พัฒนามาจากแบบสำรวจของบราวน์และโซลท์ซแมน และผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ t -test และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเพิ่มตัวแปรเป็นขั้นๆ

ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงมีนิสัยในการเรียน ทัศนคติต่อการเรียนดีกว่านักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำและนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง มีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ไบรอน จี แมสซาลัส (Byron G. Massialas 1961: 1529-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Description and Analysis of a Method of Teaching a High School Course in World History" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์โลกในระดับชั้นมัธยมศึกษาและวิเคราะห์ผลของการสอนในวิธีต่างๆ โดยทำการทดลองกับนักเรียนโรงเรียน

มัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยอินเดียน่า จำนวน 114 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เรียนโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific method) กลุ่มที่ 2 เรียนโดยวิธีการสอนแบบบรรยาย (Lecture method)

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ 1 สามารถเรียนรู้เนื้อหาวิชาได้มากกว่านักเรียนกลุ่มที่ 2 ข้อสังเกตของผู้วิจัยยังพบว่านักเรียนกลุ่มที่ 1 มีความสามารถในการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ความรู้และเหตุผลของตนเอง และพัฒนาทักษะ ทักษะคิดให้สัมพันธ์กับความคิด สามารถวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล มีความสามารถในการอธิบายอย่างมีเหตุผลมากกว่านักเรียนซึ่งได้รับการสอนแบบบรรยาย

เจอโรมส์ เอส อัลเลนเดอร์ (Jeromes S. Allender 1969: 399-409) ได้ทำวิจัยเรื่อง "The Teaching of Inquiry Skills Using a Learning Center" เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อทักษะของการคิดแบบสืบสอบโดยใช้นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 54 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างและจัดเด็กเหล่านั้นให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน 3 แบบ คือสิ่งแวดล้อมเปิด สิ่งแวดล้อมที่ได้จัดเตรียมไว้ให้ และกลุ่มควบคุม โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างในการจัดแล้วให้เด็กแต่ละคนหาประสบการณ์และความรู้ โดยใช้ความคิดแบบสืบสอบจากอุปกรณ์ต่างๆ ที่จัดไว้ให้ เช่นหนังสือพิมพ์ เครื่องขยายเสียง เอกสาร และรายงานต่าง ๆ แล้วเปรียบเทียบคะแนนที่ได้จากจำนวนคำถามของนักเรียนแต่ละคน ปรากฏว่านักเรียนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเปิด และสิ่งแวดล้อมที่ได้จัดเตรียมไว้ให้ตามคำถามได้มากกว่านักเรียนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ

เดล ยูจีน เบคเกอร์ (Dale Eugene Becker 1970: 2411-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "Social Studies Achievement of Pupils in School with Libraries and School Without Libraries" เพื่อศึกษาความแตกต่างในสัมฤทธิ์ผลในการเรียนระหว่างนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนที่มีบริการห้องสมุดและไม่มีบริการห้องสมุดกับนักเรียนเกรด 5 สองกลุ่มแบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้บริการห้องสมุดกับกลุ่มควบคุมเรียนโดยใช้บริการห้องสมุดทั้ง 2 กลุ่มได้รับการสอนหน่วยเดียวกันและเวลาเดียวกันทำการทดสอบวัดสัมฤทธิ์ผล การเรียนและทักษะทางวิชาการ วิเคราะห์ผลแบบ Co-variance

ผลการวิจัยพบว่า การเรียนโดยใช้บริการห้องสมุดมีอิทธิพลต่อสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนในการแสวงหาความรู้ในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา และทักษะการอ่าน แผนภูมิและสถิติ และยังพบว่าห้องสมุดมีความจำเป็นในฐานะเป็นศูนย์กลางแหล่งวิทยาการ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเรียนรู้นในทุกสาขาวิชา

เคนเนท วิลเลียม อัลเลน (Kenneth William Allen 1970: 2949-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "An Investigation of Student and Faculty Attitudes and Their

Utilization of the Community College Library in Three Selected Colleges Within Illinois" เพื่อสำรวจการใช้ประโยชน์จากห้องสมุดในชุมชน โดยใช้แบบสอบถามกับตัวอย่างประชากรที่เป็นผู้บริหารห้องสมุดจำนวน 1312 คน นักศึกษาเต็มเวลา 194 คน และบุคคลทั่วไป นำผลมาวิเคราะห์โดยสถิติ ไค-สแควร์ (Chi Square)

ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 74 ของนักศึกษาชี้ให้เห็นว่าห้องสมุดมีประโยชน์และจำเป็นต่อความสำเร็จในการเรียน ร้อยละ 32 ของนักศึกษาส่วนมากใช้ห้องสมุดสำหรับวิชาสังคมศึกษา ร้อยละ 26 ใช้สำหรับวิชามนุษยวิทยา ร้อยละ 22 ใช้สำหรับวิชาชีพ ร้อยละ 14 ใช้สำหรับคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และร้อยละ 3 ใช้สำหรับฟิสิกส์

เจมส์ เวสเลย์ แมคโคลแมน (James Wesley Maccoleman 1974: 109-A) ทำวิจัยเรื่อง "Relationship Between the Use of Learning Activity Packages, Group Activities and the Preferences of Students Toward the Social Studies Course" เพื่อทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิ์ผลในการเรียนโดยกิจกรรมของนักเรียนที่ใช้ชุดการสอนอย่างเดี่ยว โดยใช้ชุดการสอนร่วมกับการอภิปรายเป็นกลุ่มย่อยและโดยการเรียนตามปกติ ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนเกรด 9 จำนวน 24 ห้องเรียนแบ่งเป็น 3 กลุ่ม

กลุ่ม 1 กลุ่มควบคุม

กลุ่ม 2 กลุ่มทดลองกลุ่ม 1

กลุ่ม 3 กลุ่มทดลองกลุ่ม 2

การแบ่งกลุ่มคำนึงถึงระดับสติปัญญา อายุ เพศ ผลสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและเจตคติต่อโรงเรียนโดยทั่วไป ทดสอบสมมุติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of variance)

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนร่วมกับการอภิปรายเป็นกลุ่มย่อย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ใช้ชุดการสอนเพียงอย่างเดียว และนักเรียนที่ใช้ชุดการสอนเพียงอย่างเดียว มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยการเรียนตามปกติ

จอห์น โจเซฟ นิวแมน (John Joseph Newman 1974: 6953-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "Effectiveness of an Educational Simulation in Teaching Ethic Studies to High School Students" เพื่อศึกษาหาประสิทธิภาพของวิธีการสอนแบบสถานการณ์จำลองและเปรียบเทียบกับวิธีสอนแบบธรรมดาในการสอนวิชาชาติพันธุ์ศึกษา (Ethic Studies) ใช้เวลาในการทดลอง 4 สัปดาห์ครึ่ง ตัวแปรในการศึกษาคือเจตคติต่อวิชาของนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชาติพันธุ์ศึกษาและเจตคติในแง่ความคิดเห็นเกี่ยวกับกลุ่มชน ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 466 คน ในชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ จำนวน 18

ชั้นเรียนแบ่งเป็น กลุ่ม 1 กลุ่มควบคุมจำนวน 6 ชั้นเรียน กลุ่ม 2 กลุ่มทดลองจำนวน 6 ชั้นเรียน ใช้วิธีสถานการณ์จำลองแสดงบทบาทของชนผิวขาว กลุ่ม 3 กลุ่มทดลองจำนวน 6 ชั้นเรียน ใช้วิธีสถานการณ์จำลองแสดงบทบาทชนกลุ่มน้อย

ผลการทดลองพบว่า เจตคติต่อวิชาและในแง่ความคิดเห็นเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและในสรุปผลของการวิจัยนี้กล่าวว่า วิธีสอนแบบสถานการณ์จำลองเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างเจตคติต่อวิชาทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าแบบปกติ

จรรยา กูณมี (Charoon Koonmee 1977: 2686-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "A Comparative Study of the Competencies of Prospective Secondary Social Studies Teachers in the United States and Thailand" เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสมรรถภาพของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา โดยวิธีการพรรณนาและวิเคราะห์เนื้อหา โดยผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร ปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา และนำมาเปรียบเทียบสมรรถภาพของครูสังคมศึกษาของไทยและสหรัฐอเมริกา

ผลการวิจัยพบว่า จากข้อเขียนของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาต่างก็เห็นว่าครูสังคมศึกษาควรมีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวางทั้งในด้านปรัชญา วรรณคดี คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ และทักษะในการติดต่อกับชุมชน ส่วนสมรรถภาพของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในด้านเนื้อหาวิชาในระหว่างความคาดหวังในวิชาชีพของอเมริกา 3 ประเด็นคือ

1. ครูสังคมศึกษาควรมีความรู้เกี่ยวกับสังคมศาสตร์อย่างลึกซึ้ง
2. ครูสังคมศึกษาควรจะได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับวิชาการสอนแบบบูรณาการ
3. ครูสังคมศึกษาควรจะได้รับการฝึกอบรมวิชาการสอนแบบบรรยายอย่างมีประสิทธิภาพ

เจอร์ราด โจเซฟ เคนเนดี (Gerard Joseph Kennedy 1977: 6070-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "Competencies of Successful Teachers as Perceived by School Administrators in Connecticut and Teacher Educators at the University of Connecticut" มีวัตถุประสงค์เพื่อหาสมรรถภาพของครูด้านต่างๆ และสมรรถภาพเหล่านั้นจะเป็นตัวที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการสอนของครู ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามกับตัวอย่างประชากรที่เป็นศึกษานิเทศก์ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ครูใหญ่และนักการศึกษาจำนวน 276 คน ในรัฐคอนเนคติกัต ได้แบบสอบถามคืน 235 คน คิดเป็น 85% วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการวิจัยพบว่าตัวประกอบระดับละ 5 ตัวที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการสอนแบ่งเป็นกลุ่ม ปรากฏว่าระดับประถมศึกษามี 5 ตัวประกอบคือ บุคลิกภาพในการสอน อุทิศตนในอาชีพครู ความอยากรู้อยากเห็น ความสามารถในการสอนและอุทิศตน ส่วนระดับมัศึกษามี 5 ตัว

ประกอบคือ บุคลิกภาพในการสอน อุทิศตนในอาชีพครู ความอยากรู้อยากเห็น ความสามารถในการสอนและความเป็นผู้นำ

ริชาร์ด มิเชล เพจ (Richard Michael Paige 1978: 3541-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "The Impact of the Classroom Learning Environment on Academic Achievement and Individual Modernity in East Java, Indonesia" เพื่อศึกษาผลของตัวแปรทางโรงเรียนและตัวแปรภายนอกโรงเรียนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียนเกรดหก ระหว่างโรงเรียนในเมืองและโรงเรียนนอกเมือง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนเกรดหกจำนวน 1621 คน จากโรงเรียนในเมือง 30 โรงเรียน และโรงเรียนนอกเมือง 30 โรงเรียน ในช่วงเวลาตะวันออกประเทศอินโดนีเซีย เลือกตัวอย่างประชากรโดยวิธี Stratified random sampling ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ตัวแปรด้านบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อความแปรปรวนในการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

วิลลาร์ด เอ็ม นีพ และกลอเรีย กรอสแมน (Willard M. Kniep and Gloria Grossman 1979: 82) ได้ทำวิจัยเรื่อง "The Effects of High Level Questions in Competitive and Cooperative Environments on the Achievement of Selected Social Studies Concepts" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่ส่งเสริมความร่วมมือกับแข่งขันโดยวิธีการใช้คำถามระดับสูงกับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดยวัดจากการจำเนื้อหาและความสามารถในการตอบคำถาม ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนเกรด 5 จำนวน 96 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่ม 1 จัดสภาพแวดล้อมแบบแข่งขัน (Cm) กลุ่ม 2 จัดสภาพแวดล้อมแบบร่วมมือ (Co) กลุ่ม 3 จัดสภาพแวดล้อมแบบควบคุม (C) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ MANOVA ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มสภาพแวดล้อมแบบแข่งขันและแบบร่วมมือไม่แตกต่างกันในระดับความเข้าใจ แต่กลุ่มสภาพแวดล้อมแบบแข่งขันมีผลการทดสอบย่อยสูงกว่ากลุ่มสภาพแวดล้อมแบบร่วมมือ

คอลลีน คิง โคดี้ (Colleen King Cody 1987: 2531-A) ทำวิจัยเรื่อง "Importance of Teaching Competencies for Secondary Teachers in North Carolina as Perceived by Educational Practitioners and Policy Makers" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาสมรรถภาพการสอนของครูมัธยมศึกษาตามการรับรู้ของศึกษานิเทศก์ คณะกรรมการการศึกษา และครูใหญ่ที่พิจารณาสมรรถภาพในการสอนของครูที่สำคัญมากและน้อยโดยรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถภาพการสอนของครูในรัฐคารโรไลนา จากตัวอย่างประชากรได้แก่ศึกษานิเทศก์ คณะกรรมการการศึกษาและครูใหญ่จำนวน 289 คนได้รับ

แบบสอบคิดเป็นร้อยละ 63 ผลการวิจัยพบว่าสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษาที่สำคัญที่สุด ได้แก่ การวางแผนการสอน การปฏิบัติการสอนของครูผู้สอนสังคมศึกษา

จากการศึกษาผลการวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ข้อค้นพบที่จะเป็นแนวทางในการศึกษาปัจจัยที่มีผลให้การเรียนการสอนดีขึ้นนั้น พอสรุปได้ว่าลักษณะครูควรจะเป็นผู้มีความรู้แน่นยำในเนื้อหาวิชา มีความรู้ทางสังคมศาสตร์ มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร มีความสามารถในการเตรียมแผนการสอน มีความสามารถในการสอน ได้แก่ สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการสอน สามารถผลิตและใช้สื่อการสอนและสามารถวัดและประเมินผล การเรียน นอกจากนั้นครูต้องใช้คำพูดอธิบายสื่อความหมายได้ชัดเจนถูกต้อง แสวงหาความรู้อยู่เสมอ รวมทั้งต้องมีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความยุติธรรมใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีอารมณ์ดีกับคน อุดมคติ เชื้อมั่นและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ลักษณะของนักเรียนที่จะเรียนรู้ได้ดีนั้น จะต้องเป็นผู้มีความจำ สามารถสรุปและจับใจความสำคัญในเนื้อหาวิชา ตั้งใจเรียนและทำงานอย่างสม่ำเสมอ มีนิสัยในการเรียนดี มีความรู้สึกที่ดีต่อเนื้อหาวิชา ครูผู้สอนและบรรยากาศในชั้นเรียน ในด้านการเรียนการสอนพบว่าส่วนมากมีการเปรียบเทียบวิธีสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครูเป็นศูนย์กลางกับนักเรียนเป็นศูนย์กลางแล้วพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ข้อสังเกตว่าการเรียนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น วิธีการทางวิทยาศาสตร์ แบบสืบสอบ เป็นต้น นักเรียนสามารถแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ความรู้และเหตุผลของตนเองและสามารถพัฒนาทักษะที่ตนเองคิด สามารถวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล สามารถอธิบายอย่างมีเหตุผล นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนก็มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ อาทิห้องสมุด โรงเรียน บรรยากาศการเรียนแบบแข่งขัน ร่วมมือ ซึ่งมีความจำเป็นต่อความสำเร็จในการเรียนอีกด้วย จากผลการวิจัยในด้านครู นักเรียน การจัดการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน ดังกล่าวมา นับเป็นแนวทางในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา ให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนได้ต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย